

URED ZASTUPNIKA REPUBLIKE HRVATSKE PRED
EUROPSKIM SUDOM ZA LJUDSKA PRAVA

PREGLED PRAKSE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Informacije o novim presudama i
odlukama Europskog suda za ljudska
prava

SVIBANJ - KOLOVOZ 2024.

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE

KRLEŽIN GVOZD 17, ZAGREB
TEL: 01 6444 600, FAX: 01 6444 613
E-MAIL: ured@zastupnik-esljp.gov.hr
WEB: uredzastupnika.gov.hr

Ovaj pregled prakse sadrži sažetke presuda i odluka Europskog suda za ljudska prava prema odabiru Ureda zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava u relevantnom razdoblju.

Sve sažetke izradio je Ured zastupnika pred Europskim sudom za ljudska prava i oni ne predstavljaju službeni dokument Europskog suda za ljudska prava.

Izvorni tekstovi presuda i odluka Europskog suda za ljudska prava na temelju kojih su izrađeni sažeci mogu se pronaći na stranicama Europskog suda za ljudska prava (www.echr.coe.int) putem tražilice HUDOC.

Na stranicama Ureda zastupnika (uredzastupnika.gov.hr) dostupni su prijevodi svih presuda i odluka protiv Republike Hrvatske.

Glavna urednica:

Štefica Stažnik, zastupnica Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava

Uredništvo:

Ana Patiniotis, pomoćnica zastupnice,

David Adesola Bankole, suradnik zastupnice,

Martina Dedić, suradnica u Uredu zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava

© 2025. Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskom sudom za ljudska prava

SADRŽAJ

UVOD	4
PRAVO NA POŠTOVANJE PRIVATNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA.....	6
PASQUINELLI I DRUGI PROTIV SAN MARINA.....	6
DANIEL KARSAI PROTIV MAĐARSKE.....	10
DIAN PROTIV DANSKE.....	15
BERSHEDA I RYBOLOVLEV PROTIV MONAKA.....	18
SAVINOVSKIKH I DRUGI PROTIV RUSIJE	22
SLOBODA IZRAŽAVANJA	26
HRACHYA HARUTYUNYAN PROTIV ARMENIJE	26
LUTGEN PROTIV LUKSEMBURGA	30
ZAŠTITA VLASNIŠTVA	34
J. PAUL GETTY TRUST I DRUGI PROTIV ITALIJE	34
PRAVO NA SLOBODNE IZBORE	40
KOKËDHIMA PROTIV ALBANIJE.....	40
SLOBODA KRETANJA.....	45
DOMENJOUD PROTIV FRANCUSKE.....	45

UVOD

Pregled prakse Europskog suda za ljudska prava (dalje: ESLJP) koji uključuje razdoblje od svibnja do kolovoza 2024. godine, sadrži jednu odluku o nedopuštenosti i deset presuda vijeća ESLJP-a. U ovom pregledu prakse obrađen je širok spektar pitanja i prava koja uživaju zaštitu Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: Konvencija) poput: prava na poštovanje privatnog života zdravstvenih radnika koji su odbili primiti cjepivo protiv Covid-19 (čl. 8.), prava na poštovanje privatnog života pojedinca koji je tražio medicinski potpomognuto samoubojstvo (čl. 8.), slobode izražavanja zviždača (čl. 10.), slobode izražavanja odvjetnika kada kritiziraju rad suda (čl. 10.), slobode kretanja pojedinaca tijekom proglašenja izvanrednog stanja (čl. 2. Protokola br. 4), zaštite vlasništva kulturnih dobara (čl. 1. Protokola br. 1.), ograničenja prava na slobodne izbore (čl. 3. Protokola br. 1) i dr.

Predmet **Pasquinelli i drugi protiv San Marina** odabran je jer se odnosi na pitanje opravdanosti državnih mjera poduzetih tijekom pandemije Covid-19, konkretno mjera poduzetih protiv socijalnih i zdravstvenih radnika koji su odbili primiti cjepivo protiv Covid-19. ESLJP je istaknuo da je pandemija Covid-19 zahtijevala značajnu prilagodbu svih dionika u društvu te da su uspostava i održavanje zaštitnih mjera za cijelo stanovništvo predstavljali hitnu društvenu potrebu u relevantno vrijeme. Stoga nije utvrdio povredu prava podnositelja na poštovanje privatnog života (čl. 8.).

ESLJP se u predmetu **Dániel Karsai protiv Mađarske** bavio problematikom medicinski potpomognutog samoubojstva. Imajući na umu da države članice nemaju usuglašen stav o dostupnosti medicinski potpomognutog samoubojstva, te činjenice da njegova zabrana služi odvraćanju od radnji koje ugrožavaju život te zaštitu moralnih i etičkih načela, ESLJP je smatrao da mađarske vlasti nisu prekoračile široku slobodu procjene koju države uživaju po tom pitanju. Stoga apsolutna zabrana medicinski potpomognutog samoubojstva u ovom predmetu nije bila protivna pravu na poštovanje privatnog života (čl. 8.) niti je bila diskriminatorna (čl. 14.). Ipak, ESLJP je ostavio otvorenu mogućnost ovo pitanje preispitati u budućnosti u skladu s razvojem u europskim društvima i međunarodnim standardima medicinske struke.

Može li kaznena osuda zbog prosjačenja uzrokovati povredu prava na poštovanje privatnog života (čl. 8.)? Na to pitanje ESLJP je dao odgovor u predmetu **Dian protiv Danske**. Zaključio je da članak 8. Konvencije nije bio primjenjiv u tom predmetu jer podnositeljeva ekonomska i socijalna situacija nije bila takva da mu je prosjačenje bila jedina mogućnost za osiguranje vlastitog opstanka i zaštite dostojanstva.

U predmetu **Domenjoud protiv Francuske** ESLJP se bavio pitanjem ograničenja slobode kretanja za vrijeme proglašenja izvanrednog stanja (čl. 2. Protokola br. 4). Istaknuo je da vlasti u to vrijeme mogu donijeti hitne operativne odluke poput kućnog pritvora zbog bojazni od nereda tijekom održavanja međunarodnog summita. Međutim, povezanost između izvanrednog stanja i poduzetih mjera mora biti dovoljno snažna kako bi se spriječila zlouporaba ovlasti.

Presuda **J. Paul Getty Trust i drugi protiv Italije** važna je jer se odnosi na pravo država da štite svoju kulturnu baštinu. ESLJP je presudio da odluka o oduzimanju skulpture koja čini kulturnu baštinu Italije ne predstavlja povredu prava na mirno uživanje vlasništva (čl. 1. Protokola br. 1) podnositelja zahtjeva. Istaknuo je da zaštita kulturnog dobra i umjetničkog nasljeđa jedne zemlje predstavlja legitiman cilj u smislu Konvencije te da postoji široki međunarodni konsenzus u pogledu zaštite kulturnih dobara od nezakonitog izvoza i u pogledu obveze njihovog vraćanja u zemlju podrijetla.

U predmetu **Hrachya Harutyunyan protiv Armenije** ESLJP se bavio pitanjem zaštite slobode izražavanja zviždača. Naglasio je da zviždači imaju važnu ulogu pri iznošenju informacija u javnopravnom interesu. Osuda podnositelja zbog klevete jer je po prestanku radnog odnosa u privatnoj korespondenciji prijavio nepravilnosti u radu bivšeg poslodavca predstavljala je povredu njegova prava na slobodu izražavanja (čl. 10.).

O pozitivnim obvezama države u okviru članka 8. Konvencije u pogledu zaštite zdravlja i sigurnosti učenika, ESLJP je govorio u predmetu **Biba protiv Albanije**. Utvrdio je da građanska tužba koja je podnositelju zahtjeva bila dostupna nije pružila odgovarajuću zaštitu njegovu sinu koji je zadobio ozbiljnu ozljedu oka tijekom boravka u školi. ESLJP je istaknuo da su pravni mehanizmi primijenjeni u ovom predmetu bili manjkavi, posebno s obzirom na iznimnu važnost zaštite prava djece.

Presuda **Bersheda i Rybolovlev protiv Monaca** odnosi se zaštitu povjerljivosti dopisivanja između odvjetnika i njegove stranke (čl. 8.). ESLJP je istaknuo da je obveza čuvanja poslovne tajne „temelj je odnosa povjerenja između odvjetnika i klijenta“, a svaki rizik od kršenja te obveze može imati posljedice za pravilno djelovanje pravosudnog sustava. Pretraga mobilnog telefona podnositeljice zahtjeva (odvjetnice) nije bila nužna u demokratskom društvu zbog nedostataka u provedbi istražnih radnji.

Pitanjem povrede prava na slobodu izražavanja (čl. 10.) zbog kaznene osude odvjetnika radi vrijeđanja suca, ESLJP se bavio u predmetu **Lutgen protiv Luxemburga**. Istaknuvši da odvjetnici uživaju određena prava i privilegije koji *inter alia* uključuju slobodu u pogledu argumenta koje iznose pred sudovima, ESLJP je utvrdio da kaznena osuda nije bila nužna u demokratskom društvu.

Presuda **Savinovskikh i drugi protiv Rusije** tiče se prava transrodnih osoba na poštovanje obiteljskog života (čl. 8.). ESLJP je utvrdio da su ruske vlasti odluku o ukidanju skrbništva donijele bez ikakvih dokaza da bi promjena rodnog identiteta skrbnika mogla na bilo koji način biti štetna za djecu i zanemarujući činjenicu da su djeca bila privržena skrbniku i njegovoj obitelji.

Konačno, problematika ograničenja prava biti kandidat na izborima za parlament bila je u središtu predmeta **Kokëdhima protiv Albanije**. ESLJP je odlučio da je odluka Ustavnog suda o razrješenju podnositelja zbog sukoba interesa bila predvidiva i nije bila proizvoljna zbog čega nije došlo do povrede članka 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

PRAVO NA POŠTOVANJE PRIVATNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA

ČLANAK 8.

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.

2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

PASQUINELLI I DRUGI PROTIV SAN MARINA

zahtjev br. 24622/22

presuda vijeća od 29. kolovoza 2024.

MJERE NAMETNUTE ZDRAVSTVENIM I SOCIJALNIM RADNICIMA VEZANE UZ NJIHOVO ZAPOSLENJE NISU BILE PROTIVNE KONVENCIJI

ČINJENICE

Podnositelji zahtjeva su zdravstveni i socijalni radnici zaposleni u Zavodu za socijalno osiguranje (ZSS) San Marina koji su se odbili cijepiti protiv Covid-19 iako su sukladno Zakonu br. 85/202 bili pozvani isto učiniti. Prema citiranom zakonu cijepljenje u San Marinu nije bilo obvezno za zdravstvene i socijalne radnike, ali su nadležne institucije morale osigurati da se kontakt necijepljenih radnika s korisnicima i pacijentima svede na minimum. ZSS je trebao istražiti mogućnost premještanja necijepljenih radnika u druge službe ili na druga radna mjesta u uredima državne uprave. Nadalje, necijepljeni radnici mogli su iskoristiti godišnji odmor iz 2020. godine ako su na njega stekli pravo, a ako navedene mjere nisu bile moguće ili prihvaćene, radnicima je privremeno moglo biti zabranjeno obavljanje posla uz isplatu mjesečne naknade od 600 EUR uz uvjet da radnik obavlja neku društveno korisnu aktivnost.¹ Podnositelji zahtjeva bili su pogođeni s jednom ili više predmetnih mjera. Na zahtjev građana San Marina, pokrenut je postupak ocjene ustavnosti Zakona br. 85/2021. U studenom 2021. Ustavni sud je presudio da je osporeni zakon u skladu s Ustavom San Marina i u skladu s Konvencijom.

¹ Iznimno zdravstveni i socijalno zdravstveni djelatnici koji nisu mogli primiti cjepivo iz objektivnih razloga bili su oslobođeni od rada uz pravo na punu naknadu plaće.

PRIGOVORI

Pred ESLJP-om podnositelji zahtjeva su prigovorili da je za njih kao zdravstvene i socijalne radnike postojala neizravna obveza cijepiti se protiv Covid-19 kako bi mogli nastaviti normalno obavljati svoj posao. Tvrdili su da su zbog odbijanja cijepjenja bili izloženi nerazmjernim mjerama koje su predstavljale povredu članka 8. Konvencije. Također, prigovorili su da su žrtve diskriminacije jer nisu uživali iste slobode na radnom mjestu kao cijepljeni radnici.

OCJENA ESLJP-a

Članak 8.

ESLJP je utvrdio da cijepjenje protiv Covida-19 u San Marinu nije bilo obvezno i da podnositeljima zahtjeva nije bila nametnuta obveza cijepjenja. Konkretno, zdravstvenim radnicima koji su se odbili cijepiti nije se mogla izreći novčana kazna ili druga upravna sankcija, niti je protiv njih mogao biti pokrenut stegovni postupak. Također, odbijanje cijepjenja nije automatski dovelo do negativnih posljedica za necijepljene već su, kada je to bilo moguće, necijepljeni radnici mogli ostati na svojim radnim mjestima ako se posao mogao organizirati na način da ne budu u kontaktu s korisnicima i pacijentima. Ako to nije bilo moguće, necijepljenim radnicima ponuđen je premještanje u druge službe ili obavljanje nekog društvenog korisnog rada za naknadu od 600 EUR. Jedino u slučaju odbijanja potonje mogućnosti necijepljeni radnici bili su suspendirani bez prava na naknadu. Sukladno tome, ESLJP je utvrdio da se svaka od navedenih zakonom propisanih mjera

Zbog činjenice da cijepjenje nije bilo obvezno, prigovore koje su podnositelji iznijeli protiv nametnutih mjera u okviru članka 8. Konvencije ESLJP je primarno analizirao iz perspektive sporova koji su povezani s radnim odnosom.

primjenjivala ovisno o okolnostima pojedinog predmeta i u skladu s potrebama u državnoj službi. Stoga se te mjere nisu mogle smatrati prikrivenim sankcijama kako su tvrdili podnositelji.

ESLJP je istaknuo da se predmet podnositelja razlikuje od predmeta [Vavříčka i drugi protiv Češke \[VV\]](#)² (br. 47621/13 i dr., stavak 259.-260., od 8. travnja 2021.). U potonjem predmetu,

ESLJP je utvrdio da se obvezno cijepjenje, odnosno odbijanje istog uz trpljenje izravnih posljedica zbog toga, treba smatrati miješanjem u pravo na poštovanje privatnog života. U ovom predmetu, cijepjenje nije bilo obavezno već su mjere nametnute podnositeljima bile rezultat njihovog izbora da se ne cijepe. Stoga je ESLJP ispitao ulaze li te mjere u opseg čl. 8. Konvencije uzimajući u obzir svoju sudsku praksu koja se odnosi na radne sporove ([Denisov protiv Ukrajine \[VV\]](#)³, br. 76639/11, stavci 115.-116., 25. rujna 2018.).

² Analiza presude dostupna je i na [hrvatskom jeziku](#).

³ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

Sporovi vezani uz radni odnos sami po sebi nisu isključeni iz područja privatnog života u smislu čl. 8. Konvencije jer postoje aspekti privatnog života koji bi mogli biti pogođeni takvim sporovima. Pri ocjeni primjenjivosti čl. 8. u tim sporovima, ESLJP primjenjuje dva pristupa:

- i) pristup utemeljen na razlogu (kada je privatni život podnositelja zahtjeva odlučujući razlog za donošenje određene sporne mjere) i
- ii) pristup utemeljen na posljedicama (kada sporna mjera može imati ozbiljne negativne posljedice na privatni život podnositelja zahtjeva).

S iznimkom jedne podnositeljice, ESLJP je zaključio da je izbor „cijepiti se ili ne“ bio dovoljno povezan s osobnom autonomijom podnositelja zahtjeva te se moglo smatrati da su primijenjene mjere zadirale u njihovu slobodu izbora u sferi privatnog života. Stoga je čl. 8. bio primjenjiv u ovom predmetu.

ESLJP je zatim ispitao je li miješanje u pravo na poštovanje privatnog života podnositelja bilo:

- i. u skladu sa zakonom;
- ii. skladu s legitimnim ciljem; te
- iii. nužno u demokratskom društvu.

ESLJP je utvrdio da su primijenjene mjere bili zakonite, što je potvrdio i Ustavni sud San Marina. Miješanje je bilo opravdano radi zaštite javnog zdravlja te prava i sloboda drugih u kontekstu pandemije koja je predstavljala ozbiljan rizik za stanovništvo u cjelini⁴. Imajući u vidu taj izniman i nepredvidiv kontekst, ESLJP je razmatrao jesu li mjere nametnute podnositeljima u radnopravnom odnosu bile nužne u demokratskom društvu. Konkretno, s obzirom da podnositelji nisu tvrdili da su osporene mjere utjecale na njihovo dostojanstvo niti da su njima bili emocionalno pogođeni, ESLJP je analizirao je li tužena država uspjela uspostaviti pravednu ravnotežu između financijskih interesa podnositelja i interesa zajednice u cjelini.

Istaknuo je da je nesporno da su necijepljene osobe bile i ostale podložne zarazi, a ujedno su mogle prenositi i širiti virus. Uspostava i održavanje zaštitnih mjera za cijelo stanovništvo, uključujući podnositelje zahtjeva te ranjivu populaciju koja ovisi o zdravstvenim ustanovama, predstavljalo je hitnu društvenu potrebu u relevantno vrijeme. Podnositelji nisu osporili da je cijepljene bilo učinkovito u smanjenju simptoma iz čega ESLJP zaključuje da i sami implicitno priznaju da su necijepljene osobe bile ranjivije na ozbiljne posljedice bolesti. Imajući to na umu, ESLJP je cijenio i činjenicu da bi u slučaju oboljenja podnositelja od Covid-19, njihov izostanak s radnog mjesta stvorio dodatan pritisak na, ionako u tom

⁴ 31. prosinca 2020. Svjetska zdravstvena organizacija potvrdila je prvo cjepivo protiv Covid-19 kroz postupak hitne uporabe. Dana 5. svibnja 2023., nakon kampanje masovnog cijepljenja (više od 13 milijardi doza cjepiva primijenjenih diljem svijeta) koja je omogućila obuzdavanje učinaka bolesti, Svjetska zdravstvena organizacija ukinula je upozorenje prema kojem je Covid-19 klasificiran kao javnozdravstvena hitna situacija od međunarodnog značaja. Do tog datuma, više od 766 milijuna slučajeva infekcije Covid-19 i gotovo 7 milijuna smrtnih slučajeva zabilježeno je diljem svijeta.

trenutku, preopterećen zdravstveni sustav. Dodatno, sve pobijane mjere bile su privremenog karaktera.⁵

Analizirajući kakav utjecaj su mjere imale na podnositelje, ESLJP je napomenuo da su njihovi financijski gubitci okvirno bili u rasponu od 500 do 16.000 EUR (uz dvije iznimke). Većina podnositelja je u nekom trenutku premještena na drugo radno mjesto gdje su nastavili s radom, iako ponekad s nižom plaćom, i/ili su primali naknadu za obavljanje neke druge društveno korisne aktivnosti. Osim u slučaju jednog podnositelja zahtjeva, podnositelji koji su pristali obavljati barem neku društveno korisnu aktivnost, nisu izgubili više od 10.100 EUR. Ponovivši koliko je značajnu prilagodbu pandemija Covid-19 zahtijevala od svih dionika u društvu, ESLJP je smatrao da su financijski gubici koje su podnositelji pretrpjeli predstavljali neizbježnu posljedicu izvanrednog i nepredvidivog konteksta u kojem se San Marino tada našao. Pritom, nitko od podnositelja nije isticao da su predmetni gubici pogoršali njihov položaj i položaj njihovih obitelji.

ESLJP je smatrao da se pri donošenju zakonodavstva državama članicama u načelu mora dopustiti da odrede sredstva za koja smatraju da su najprikladnija za postizanje cilja usklađivanja suprotstavljenih interesa. Stoga, izbor zakonodavca da stupnjevito primjenjuje mjere koje su povezane s radnim odnosom malog broja zdravstvenih i socijalnih radnika i to s ciljem zaštite zdravlja stanovništva općenito i sloboda i prava drugih bilo je razmjerno i opravdano.

Konačno, ESLJP je smatrao da se pri donošenju zakonodavstva državama članicama u načelu mora dopustiti da odrede sredstva za koja smatraju da su najprikladnija za postizanje cilja usklađivanja suprotstavljenih interesa. Stoga, izbor zakonodavca da stupnjevito primjenjuje mjere koje su povezane s radnim odnosom malog broja zdravstvenih i socijalnih radnika i to s ciljem zaštite zdravlja stanovništva općenito i sloboda i prava drugih bilo je razmjerno i opravdano.

Slijedom svega navedenog, ESLJP je utvrdio da tužena država nije prekoračila široku slobodu procjene koju ima po pitanjima zdravstvene politike te da u predmetu podnositelja nije došlo do povrede članka 8. Konvencije.

Članak 14. i članak 1. Protokola br. 12.

Podnositelji su ujedno prigovorili da je osporeni zakon cijepljenim osobama dodijelio privilegirani status izuzimajući ih od ograničenja kao što su obveza držanja razmaka, zabrana okupljanja i nošenja zaštitnih maski u javnim prostorijama. Ne ulazeći u detaljnu analizu jesu li članci 14. Konvencije i članak 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju primjenjivi u predmetu podnositelja, ESLJP je ovaj prigovor podnositelja proglasio nedopuštenim.

⁵ Predmetne mjere trajale su između manje od dva tjedna do najviše 15 mjeseci; u prosjeku mjere su primjenjivane na pojedinog podnositelja manje od 7 mjeseci jer su podnositelji ili preboljeli Covid-19, cijepili se, bili trajno premješteni na drugo radno mjesto ili je istekao ugovor o radu.

Naime, svaka razlika u postupanju koja je postojala između cijepljenih i necijepljenih bila je objektivna i razumno opravdana imajući na umu da su ograničenja poput „obveze nošenja maske u javnim prostorijama“ i „držanja razmaka“ bila manjeg intenziteta od onih vezanih uz radni odnos za koja je ESLJP utvrdio da su donesena u okviru široke slobode procjene koje države uživaju. Dodatno, povlašteni tretman cijepljenih pojedinaca bio je opravdan jer je takav tretman poticao prihvatanje cijepljenja, omogućujući dugoročnu kontrolu pandemije Covid-19 ([Communauté genevoise d'action syndicale \(CGAS\) protiv Švicarske \[VV\]](#)⁶, br. 21881/20, stavci 17.-18., 27. studenog 2023.).

KLJUČNE RIJEČI

- pravo na poštovanje privatnog života
- dobrovoljno cijepljenje
- Covid-19
- radnopravni spor
- prag ozbiljnosti
- zabrana diskriminacije

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

DANIEL KARSAI PROTIV MAĐARSKE

zahtjev br. 32312/23

presuda vijeća od 13. lipnja 2024.

**APSOLUTNA ZABRANA MEDICINSKI POTPOMOGNUTOG SAMOUBOJSTVA
NIJE PROTIVNA PRAVU NA POŠTOVANJE PRIVATNOG ŽIVOTA
NITI JE DISKRIMINATORNA**

ČINJENICE

Podnositelj zahtjeva boluje od amiotrofične lateralne skleroze (ALS), terminalne progresivne neurodegenerativne bolesti s neizbježnim smrtnim ishodom. Budući da je bolest toliko uznapredovala podnositelju je bila potrebna svakodnevna pomoć. Isticao je da će u kratkom roku biti potpuno paraliziran i da neće moći komunicirati, bit će zatvoren

⁶ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

u vlastitom tijelu bez ikakvih izgleda za oslobađanjem od bolesti, osim smrti, a njegovo postojanje sastojat će se gotovo isključivo od boli i patnje. Tu posljednju fazu bolesti podnositelj je želio okončati ili skratiti na najmanju moguću mjeru koristeći medicinski potpomognuto samoubojstvo prije nego njegova bolest postane nepodnošljiva, a kako bi održao svoj fizički i mentalni integritet. Međutim, medicinski potpomognuto samoubojstvo⁷ zabranjeno je i kažnjivo u Mađarskoj od 1878., te sukladno aktualnom kaznenom zakonu, svatko tko nekome pomogne okončati svoj život, kako u Mađarskoj tako i izvan nje, može biti kazneno gonjen jer Mađarska zadržava pravo progoniti strane počinitelje kaznenih djela počinjenih protiv mađarskih državljanina ako su kažnjiva prema mađarskom pravu. S druge strane, terminalno bolesni pacijenti kojima je potrebno liječenje za održavanje na životu od njega imaju pravo odustati ili ga odbiti. Podnositelj je isticao da jednom kada njegova bolest dosegne fazu u kojoj će mu pokretljivost biti toliko smanjena da neće moći samostalno okončati vlastiti život, morat će pričekati dok mu ne bude potrebno liječenje za održavanje života koje će se u njegovom slučaju dogoditi neposredno prije smrti.

PRIGOVORI

Pred ESLJP-om podnositelj zahtjeva je tvrdio da mu je zbog apsolutne zabrane medicinski potpomognutog samoubojstva u Mađarskoj nemoguće okončati svoj život pod vlastitim uvjetima, u zemlji ili inozemstvu, a što predstavlja nerazmjerno miješanje u njegovo pravo na poštovanje privatnog života. Pozivajući se na članak 14. u vezi s člankom 8. Konvencije tvrdio je da je diskriminiran na temelju prirode svoje bolesti. Naime, terminalno bolesni pojedinci koji su primali liječenje koje ih je održavalo na životu mogli su uzrokovati svoju smrt odbijanjem takvog liječenja, dok je on isto mogao učiniti jedino potpomognutim samoubojstvom koje je zabranjeno.

OCJENA ESLJP-a

Članak 8. Konvencije

Pozivajući se na svoju prethodnu praksu koja se odnosi na potpomognuto samoubojstvo (*inter alia* [Pretty protiv Ujedinjene Kraljevine](#), br. 2346/02, stavci 61. i 65., ECHR 2002-III), ESLJP je istaknuo da pristup pojedinca usluzi medicinski potpomognutog samoubojstva predstavlja poštovanje njegove autonomije, fizičkog i psihičkog integriteta te ljudskog dostojanstva. Stoga, iako je kaznenim zakonom „pomaganje pri počinjenju samoubojstva“ zabranjeno trećoj osobi a ne osobi koja želi umrijeti, ono ipak predstavlja ključan aspekt prava pojedinca na poštovanje njegovog privatnog života, stoga je zahtjev podnositelja proglašen dopuštenim *ratione materiae*.

ESLJP je istaknuo da prigovor podnositelja nadilazi okvire negativne obveze države koje podrazumijevaju suzdržavanje od miješanja u pravo pojedinca, već podnositelj od tužene

⁷ S obzirom na činjenicu da izraz „medicinski potpomognuto samoubojstvo“ razlikuje od zemlje do zemlje, ESLJP je odredio da se predmetni pojam za potrebe ove presude odnosi na i) potpomognuto samoubojstvo te ii) dobrovoljnu eutanaziju, kada se takve radnje izvode u uređenom i medicinski podržanom okruženju.

države zahtijeva da mu, sukladno svojoj pozitivnoj obvezi, osigura pravo na dostojanstvenu smrt. U tom smislu, ESLJP je ponovio da se granica između pozitivnih i negativnih obveza države prema članku 8. Konvencije ne može uvijek precizno i lako definirati, no da su primjenjiva načela slična neovisno o pristupu. Naime, u oba slučaja mora se voditi računa o pravednoj ravnoteži koja se mora uspostaviti između suprotstavljenih interesa (interesa podnositelja da okonča svoj život uz liječničku pomoć i interesa društva da zaštiti ranjive pojedince i očuva integritet liječničke profesije). Nije bilo sporno da je zabrana medicinski potpomognutog samoubojstva imala jasnu pravnu osnovu u Kaznenom zakonu te da je ta zabrana uspostavljena radi zaštite života ranjivih pojedinaca kao i očuvanja integriteta liječničke profesije. Stoga je u ovom predmetu ključno pitanje bilo je li postignuta pravedna ravnoteža između interesa podnositelja da okonča svoj život uz liječničku pomoć i legitimnih ciljeva koji su postavljeni mađarskim zakonodavstvom radi zaštite zdravlja i radi zaštite prava i sloboda drugih. Posljedično, ESLJP je morao utvrditi stvaraju li jamstva iz članka 8. Konvencije pozitivnu obvezu za državu da pojedincima dopusti ili osigura određeni oblik medicinski potpomognutog samoubojstva.

Kako bi odgovorio na gore navedeno pitanje, ESLJP je razmatrao koliku slobodu procjene

*Pristup pojedinca usluzi
liječnički potpomognutog
umiranja predstavlja
poštovanje njegove
autonomije, fizičkog i
psihičkog integritet te
ljudskog dostojanstva.*

uživaju države članice kada odlučuju o pravu na medicinski potpomognuto samoubojstvo. Ponovio je da pravo na život koje se jamči člankom 2. Konvencije ne brani nacionalnim vlastima da pojedincima dopuste ili pruže mogućnost medicinski potpomognutog samoubojstva, pod uvjetom da isto bude popraćeno odgovarajućim i dostatnim zaštitnim mjerama i jamstvima protiv zlorababe ([Mortier protiv Belgije](#)⁸, br. 78017/17, stavci 142.143., 4.

listopada 2022.). Dodatno, ESLJP je primijetio da postoji trend dekriminalizacije medicinski potpomognutog samoubojstva⁹ kada su u pitanju pacijenti koji pate od terminalnih bolesti. No unatoč navedenom, pristup medicinski potpomognutom samoubojstvu i dalje je zabranjen u većini država članica, a relevantni međunarodni instrumenti i izvješća, uključujući i Konvenciju Vijeća Europe iz Ovieda¹⁰, ne pružaju osnovu za zaključak da se državama članicama preporuča ili nalaže omogućiti ga. Budući da pitanje medicinski potpomognutog samoubojstva predstavlja izrazito polarizirajuće pitanje koje otvara niz moralnih i etičkih pitanja oko kojih ne postoji usuglašen stav država članica, ESLJP je zaključio da se istima treba dodijeliti značajna sloboda procjene kada odlučuju o tom

⁸ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

⁹ Sukladno informacijama s kojima raspolaže ESLJP, eutanazija i potpomognuto samoubojstvo dopušteni su samo u 5 država članica Vijeća Europe: Belgiji, Luksemburgu, Nizozemskoj te odnedavno u Španjolskoj te Portugalu. Dodatno, u još sedam država članica Vijeća Europe (Austrija, Finska, Njemačka, Italija, Lihtenštajn, Švedska i Švicarska) u određenim situacijama moguće je dobiti pomoć pri umiranju iako je eutanazija zabranjena. Slično je i u Škotskoj, dekriminalizacija odnosno legalizacija medicinski potpomognutog samoubojstva razmatra se trenutno i u Francuskoj te Engleskoj i Walesu. Mimo Vijeća Europe, medicinski potpomognuto samoubojstvo dostupno je u nekim saveznim državama SAD-a te od nedavno u Kanadi i Australiji.

¹⁰ Konvencija Vijeća Europe o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u vezi s primjenom biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini (CETS 164, Konvencija iz Ovieda) potpisana je 4. travnja 1997., a stupila je na snagu 1. prosinca 1999., a u odnosu na Hrvatsku 9. kolovoza 2003. ([Narodne novine 13/03](#))

pitanju ([A, B i C protiv Irske \[VV\]](#)¹¹, br. 25579/05, stavak 233., ECHR 2010.). U okviru članka 8. Konvencije ta se sloboda procjene proteže kako na odluku države da uredi pitanje medicinski potpomognutog samoubojstva, tako i na odluku da donese detaljna pravila u tom području radi postizanja ravnoteže između suprotstavljenih javnih i privatnih interesa ([Pejřilov protiv eške](#), br. 14889/19, stavak 43., 8. prosinca 2022.).

Ocjenjujući je li u predmetu podnositelja postignuta pravedna ravnoteža između suprotstavljenih interesa, ESLJP je odbacio argument tužene države da bi legalizacija medicinski potpomognutog samoubojstva predstavljala ableizam, odnosno oblik diskriminacije i umanjivanja vrijednosti života osoba koje pate od terminalnih ili neizlječivih bolesti. Naprotiv, ESLJP je smatrao da se rasprava o legalizaciji liječnički potpomognutog umiranja treba voditi na relaciji između poštovanja ljudskog dostojanstva i prava na samoodređenje pacijenata s punom mentalnom sposobnošću koji žele umrijeti te rizika da se ono dopusti u određenim okolnostima.

ESLJP je prihvatio argument tužene države da bi legalizacija medicinski potpomognutog samoubojstva imala dalekosežne društvene implikacije, a koje stvarno mogu procijeniti samo nacionalne vlasti. Također, legalizacija medicinski potpomognutog samoubojstva zahtijevala bi od države razvijanje cjelovitog zakonodavnog okvira koji bi bio učinkovit i sigurno primjenjiv u praksi, a kako bi se osiguralo da odluku o umiranju pacijent donese iskreno i lišen vanjskih utjecaja.

Ujedno, potrebno bi bilo osigurati i suradnju medicinske struke¹².

Osobna preferencija podnositelja da odustane od inače prikladnih i dostupnih postupaka, sama po sebi ne može obvezati vlasti da osiguraju alternativna rješenja a kamoli da legaliziraju medicinski potpomognuto samoubojstvo. Suprotno bi značilo da se lanak 8. Konvencije može tumačiti kao da uključuje pravo na medicinski potpomognuto samoubojstvo kao pravo koje se može zahtijevati prema Konvenciji, neovisno o dostupnim alternativama.

Podnositelj je tvrdio da s obzirom na prirodu i tijek njegove bolesti, palijativna skrb i mogućnost odbijanja liječenja za održavanje na životu ne predstavljaju stvarnu alternativu za skraćivanje agonije i patnje koju će morati podnijeti. Ujedno je isticao da ne bi želio biti pod sedativima jer bi na taj način izgubio i ono malo autonomije što mu je preostalo. U tom smislu, ESLJP je napomenuo da je kvalitetna palijativna skrb, uključujući pristup učinkovitoj kontroli boli, ključna za pružanje dostojanstvenog kraja života. U Mađarskoj je palijativna skrb dostupna pacijentima kao i mogućnost ubrzavanja vlastite smrti odbijanjem/odustajanjem od liječenja radi održavanja na životu.

¹¹ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

¹² Vještaci koje je ESLJP saslušao u predmetu podnositelja, prof. *Régis Aubry* i prof. *Judita Sndor*, istaknuli su koliko je važna komunikacija s pacijentom koji razmatra opciju liječnički potpomognutog umiranja te da ista zahtijeva posebne vještine, vrijeme i značajan angažman medicinskih i drugih stručnjaka, kao i pružanje odgovarajuće palijativne skrbi. Također, pacijent mora imati mogućnost da svoju odluku o medicinski potpomognutom samoubojstvu može uvijek izmijeniti. U tom smislu, vještaci su napomenuli kako je predmetno pravo i jamstvo teško osigurati u situacijama kada pacijenti boluju od bolesti poput ALS, gdje pacijenti u konačnici mogu izgubiti sposobnost komunikacije.

ESLJP je smatrao da osobna preferencija podnositelja da odustane od inače prikladnih i dostupnih postupaka, sama po sebi ne može obvezati vlasti da osiguraju alternativna rješenja, a kamoli da legaliziraju medicinski potpomognuto samoubojstvo. Suprotno bi značilo da se članak 8. Konvencije može tumačiti kao da uključuje pravo na medicinski potpomognuto samoubojstvo kao pravo koje se može zahtijevati prema Konvenciji, neovisno o dostupnim alternativama.

U odnosu na tvrdnju podnositelja da bi mogućnost odbijanja medicinske pomoći u njegovom slučaju došla prekasno i dovela do nepodnošljive egzistencijalne patnje, ESLJP se složio da takva patnja može biti ozbiljna i teško mjerljiva, ali smatra da nije njegova uloga određivati prihvatljivu razinu rizika povezanog s medicinski potpomognutim samoubojstvom. Ipak, stanje povećane ranjivosti pacijenata zahtijeva human pristup koji mora uključivati palijativnu skrb vođenu suosjećanjem i visokim medicinskim standardima. Budući da podnositelj nije tvrdio da mu takva skrb ne bi bila dostupna, tužena država ne može se smatrati odgovornom za kršenje bilo kakve pozitivne obveze koja bi mogla proizaći iz članka 8. u tom pogledu.

U odnosu na prigovor podnositelja da je liječnički potpomognuto samoubojstvo u Mađarskoj apsolutno zabranjeno te da ne postoji nikakva fleksibilnost u pogledu kaznenog progona takvih kaznenih djela, ESLJP je istaknuo da je medicinski potpomognuto samoubojstvo nedostupno i kažnjivo u većini država članica te da njegova zabrana služi odvratanju od radnji koje ugrožavaju život i zaštiti moralnih i etičkih vrijednosti.

Slijedom svega navedenog, ESLJP je zaključio da mađarske vlasti u nastojanju da uspostave ravnotežu između interesa podnositelja i postavljenih legitimnih ciljeva, nisu prekoračile široku slobodu procjene koju uživaju po pitanju medicinski potpomognutog samoubojstva zbog čega nije došlo do povrede članka 8. Konvencije.

Ipak, ESLJP je napomenuo da Konvenciju treba tumačiti i primjenjivati u svjetlu suvremenih uvjeta zbog čega ovo osjetljivo pitanje ostaje otvoreno za preispitivanje u skladu s razvojem u europskim društvima i međunarodnim standardima medicinske struke.

Članak 14. u vezi s člankom 8. Konvencije

U odnosu na podnositeljev prigovor da je bio žrtva diskriminacije, ESLJP je naglasio da je razlika u postupanju između njega i drugih terminalno bolesnih pacijenata (koji mogu odbiti ili odustati od liječenja koje im je potrebno za održavanje na životu) objektivno i razumno opravdana. ESLJP je istaknuo da je pravo na odbijanje ili odustajanje od liječenja radi održavanja na životu povezano s pravom na slobodan i informirani pristanak na medicinsku intervenciju, koji je opće prihvaćen standard podržan i od strane medicinske struke, a ne s pravom na potpomognuto samoubojstvo. Dodatno, isto pravo utvrđeno je i Konvencijom Vijeća Europe iz Ovieda ([Reyes Jimenez protiv Španjolske](#), br. 57020/18, stavci 29.-30., 8. ožujka 2022.) te je priznato u većini zemalja država članica.

Slijedom navedenog, ESLJP je zaključio da je različito postupanje prema dvjema skupinama terminalno bolesnih pacijenata bilo objektivno i razumno opravdano, zbog čega nije bilo diskriminatorno te u predmetu podnositelja nije došlo ni do povrede članka 14. u vezi s člankom 8. Konvencije.

KLJUČNE RIJEČI

- *pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života*
- *liječnički potpomognuto umiranje*
- *ljudsko dostojanstvo*
- *zabrana diskriminacije*
- *test pravedne ravnoteže*
- *široka sloboda procjene*

Sudac Wojtyczek iznio je djelomično suprotstavljeno mišljenje, a sudac Felice suprotstavljeno mišljenje.

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

DIAN PROTIV DANSKE

zahtjev br. 44002/22

odluka o nedopuštenosti vijeća od 21. svibnja 2024.

OSUDA PODNOSITELJA NA KAZNU ZATVORA ZOG PROSJAČENJA NIJE DOSEGLA PRAG OZBILJNOSTI ZA PRIMJENU ČLANKA 8.

ČINJENICE

Podnositelj zahtjeva je beskućnik koji je u Danskoj osuđen na 20 dana zatvora zbog prosjačenja u pješačkoj zoni i vrijeđanja policijskog službenika. Prvostupanjski sud je uzeo u obzir činjenicu da je podnositelj prethodno bio upozoren te već osuđen zbog prosjačenja u Danskoj. Protiv predmetne presude podnositelj se žalio ističući da već godinama boravi i putuje iz Rumunjske u Dansku i nazad te da je u trenutku počinjenja kaznenog djela već dva mjeseca boravio u Danskoj. Također je naveo da se u Danskoj uzdržava tako što skuplja boce, prodaje novine za beskućnike i prosi. Od navedenih djelatnosti, uspije uštedjeti dovoljno novaca da si može priuštiti trošak putovanja iz Rumunjske u Dansku, a redovito i šalje novac ženi i obitelji u Rumunjskoj. U trenutku počinjenja kaznenog djela imao je kod sebe gotovinu u iznosu od približno 130 EUR, koja

mu je zaplijenjena. Njegovu žalbu Visoki sud je odbio primjenjujući pravni standard razvijen u presudi ESLJP-a [*Lăcătuș protiv Švicarske*](#)¹³ (br. 14065/15, stavci 52.-60., od 19. siječnja 2021.), smatrajući da se podnositelj u trenutku počinjenja kaznenog djela nije nalazio u tako ranjivoj situaciji da bi prosjačenje bio jedini način kako može preživjeti. Prijedlog podnositelja za dopuštenje revizije Vrhovni sud je odbio.

PRIGOVORI

Pozivajući se na članke 8. i 10. Konvencije podnositelj je prigovorio da je osuda zbog prosjačenja povrijedila njegovo pravo na poštovanje privatnog života te slobodu izražavanja.

OCJENA ESLJP-a

ESLJP je istaknuo da se člankom 8. Konvencije ne jamči pravo na prosjačenje. U svojoj

Člankom 8. Konvencije ne jamči se pravo na prosjačenje već u situacijama kada je dostojanstvo osobe ozbiljno ugroženo zbog nedostatka sredstava za život prosjačenje može predstavljati sredstvo kako se osoba nastoji izdignuti iz te nečovječne i nesigurne situacije a radi zadovoljenja osnovnih životnih potreba.

presudi [*Lăcătuș protiv Švicarske*](#) zauzeo je stav da, u situacijama kada je dostojanstvo osobe ozbiljno ugroženo zbog nedostatka sredstava za život, prosjačenje može predstavljati sredstvo za zadovoljenje osnovnih životnih potreba za osobe koje se nalaze u izrazito ranjivoj situaciji. Posljedično, ESLJP je utvrdio da pravo na obraćanje drugima za pomoć čini bit prava zaštićenog člankom 8. Konvencije. Međutim, ESLJP je

ujedno napomenuo da se moraju uzeti u obzir posebne okolnosti svakog pojedinog predmeta, posebice ekonomska i socijalna situacija podnositelja.

Stoga je ESLJP ocjenjivao je li se podnositelj nalazio u izrazitoj ranjivoj situaciji koja bi u njegovom predmetu opravdala prosjačenje kao sredstvo kojim se pokušava izbaviti iz nečovječne i neizvjesne situacije, a kako bi zaštitio svoje ljudsko dostojanstvo. S obzirom da su elementi potrebni za utvrđivanje osobite ranjivosti podnositelja ovisili o informacijama s kojima je raspolagao podnositelj te su bili teško provjerljivi tuženoj državi, ESLJP je smatrao primjerenim da podnositelj snosi teret dokaza potkrjepljivanja tvrdnji da nije imao dovoljno sredstava za vlastito uzdržavanje.

Iz raspoloživih podataka, puno toga je ostalo nejasno i nepoznato, no iz izjava koje je podnositelj dao, ESLJP je ipak mogao utvrditi da je podnositelj u trenutku počinjenja kaznenog djela imao 61 godinu, bio nepismen i nezaposlen, da si je mogao priuštiti putovanje iz Rumunjske u Dansku nekoliko puta godišnje unatoč tome što je tvrdio da

¹³ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

trošak puta u jednom smjeru iznosi oko 100 EUR, da se tijekom svog boravka u Danskoj financirao skupljanjem boca i prodajom časopisa za beskućnike te prosjačenjem, a da je od prikupljenih i zarađenih sredstava mogao redovito slati novce obitelji u Rumunjsku. U trenutku počinjenja kaznenog djela kod sebe je imao približno 130 EUR u gotovini.

ESLJP je ujedno primijetio da je podnositelj kao građanin EU-a imao pravo ući i boraviti u Danskoj do tri mjeseca, bez ikakvih administrativnih zahtjeva, u skladu s člankom 6. [Direktive Direktive 2004/38/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. o pravu građana Unije i članova njihovih obitelji na slobodno kretanje i boravište na teritoriju država članica](#). Štoviše, u slučaju financijskih poteškoća i hitnih slučajeva, mogao je podnijeti zahtjev za "pomoć pri povratku" koja je bila predviđena danskim zakonodavstvom.

U tim okolnostima, ESLJP nije smatrao da je podnositeljeva ekonomska i socijalna situacija bila takva da mu je prosjačenje bila jedina mogućnost za osiguranje vlastitog opstanka i zaštitu ljudskog dostojanstva. Naprotiv, ESLJP je istaknuo da je podnositelj u Danskoj, kao gospodarski razvijenoj zemlji, koristio mogućnost zarađivanja novca iz različitih izvora kako bi dio zarade mogao poslati obitelji u Rumunjsku. Na taj način, prosjačenje je podnositelju predstavljalo tek jedan od načina prikupljanja novčanih sredstava.

ESLJP je istaknuo da je podnositelj u Danskoj, kao gospodarski razvijenoj zemlji, koristio mogućnost da iz različitih izvora zaradi dovoljno novca da dio može slati obitelji u Rumunjsku. Na taj način, prosjačenje je podnositelju predstavljalo tek jedan od načina zarade.

Dodatno, ESLJP je istaknuo da za razliku od predmeta [Lăcătuș protiv Švicarske](#) u Danskoj nije postojala opća zabrana prosjačenja. Naime prema danskom Kaznenom zakonu, prosjačenje je bilo dopušteno pod određenim uvjetima¹⁴. S obzirom da nije bilo naznake da je podnositelj zahtjeva tijekom svojih višestrukih boravaka u Danskoj bio redovito osuđivan za prosjačenje ili da je generalno bio spriječen prosjačiti u Danskoj, ESLJP je zaključio da zakonska regulativa nije branila podnositelju da nastavi prosjačiti u Danskoj u skladu sa zakonskim ograničenjima.

Slijedom svega navedenog, ESLJP je, za razliku od predmeta [Lăcătuș protiv Švicarske](#), utvrdio da osuda podnositelja na kaznu zatvora u danim okolnostima nije dosegla potreban prag ozbiljnosti za primjenu članka 8. Konvencije te je prigovor podnositelja proglasio nespojivim *ratione materiae* s Konvencijom.

¹⁴ Članak 197. danskog Kaznenog zakona: (1) Tko se, nakon prethodnog upozorenja policije, proglasi krivim za prosjačenje ili dopuštanje članu svog kućanstva mlađem od 18 godina da prosjači, kaznit će se kaznom zatvora do šest mjeseci. U olakotnim okolnostima, može se osloboditi kazne. Upozorenje prema ovoj odredbi ostat će zabilježeno pet godina. (2) Uvjet prethodnog opreza ne primjenjuje se ako je prekršaj počinjen u pješačkoj zoni, na kolodvoru, u samoposluzi ili u javnom prijevozu. (3) Pri odmjeravanju kazne uzet će se kao otegotna okolnost ako je djelo počinjeno na jednom od mjesta iz stavka 2.

Ujedno, ESLJP je prigovor podnositelja istaknut na temelju članka 10. Konvencije odbacio kao očito neosnovan.

KLJUČNE RIJEČI

- pravo na poštovanje privatnog života
- prosjačenje
- zaštita ljudskog dostojanstva
- osobita ranjivost pojedinca
- posebne okolnosti svakog predmeta
- potrebna ozbiljnost povrede
- nedopušten zahtjev *ratione materiae*

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

BERSHEDA I RYBOLOVLEV PROTIV MONAKA

zahtjevi br. 36559/19 i 36570/19

presuda vijeća od 6. lipnja 2024.

POVREDA PRAVA NA DOPISIVANJE ZBOG PRETRAGE MOBILNOG TELEFONA ODVJETNICE

ČINJENICE

Prva podnositeljica zahtjeva je odvjetnica drugog podnositelja zahtjeva koja je optužena da je tijekom privatnog sastanka bez pristanka snimila razgovor s jednom osobom, u trajanju nešto kraćem od deset minuta. U okviru svoje obrane, dobrovoljno je predala svoj mobilni telefon policijskim službenicima, s ciljem omogućavanja pristupa spornoj snimci i dokazivanja svoje dobre vjere. Međutim, istražni sudac, čija je nadležnost bila ograničena isključivo na utvrđivanje autentičnosti snimke i ocjenu njezina sadržaja u skladu s monegaškim kaznenim pravom, odlučio je naložiti izradu sveobuhvatnog telekomunikacijskog vještačenja. Izvješće vještaka nije bilo vremenski niti sadržajno ograničeno, čime je sudac praktično odobrio tzv. "fishing", odnosno istraživanje koje je očigledno premašilo zakonom dopuštene granice sudske istrage. Naime, vještaku je naloženo da identificira sve telefonske pozive, tekstualne poruke, iMessages, MMS-ove te elektroničku poštu podnositeljice zahtjeva, uključujući i one koje su samo neizravno bile povezane s predmetnim slučajem. Time je omogućeno preuzimanje desetaka tisuća komunikacija s mobilnog uređaja prve podnositeljice zahtjeva, koje su obuhvaćale razdoblje dulje od tri godine. Prije dobrovoljne predaje mobilnog telefona, koji je koristila u

privatne i profesionalne svrhe, prva podnositeljica je angažirala informatičkog stručnjaka kako bi izbrisao značajan broj podataka koji nisu imali nikakve veze s predmetnim kaznenim postupkom. Podnositelji zahtjeva su pokrenuli niz postupaka kako bi osporili zakonitost provedenih istražnih radnji, osobito nalaz telekomunikacijskog vještačenja i način na koji su njegovi rezultati korišteni, tvrdeći da je istražni sudac prekoračio granice svoje nadležnosti, te da su pretrage koje je proveo sudski vještak povrijedile pravo na poslovnu tajnu, koje prva podnositeljica uživa kao odvjetnica. Međutim, Predraspravno vijeće Žalbenog suda odbilo je njihove tužbene zahtjeve što je kasnije potvrdio i *Cour de révision*.

PRIGOVORI

Pozivajući se na članak 8. Konvencije, podnositelji zahtjeva su prigovorili masovnom, neselektivnom i nerazmjernom prikupljanju svih „vidljivih“, ali i izbrisanih tj. „nevidljivih“ podataka s mobilnog telefona prve podnositeljice zahtjeva. Tvrđili su da su te neopravdane istrage provedene suprotno pravu na poslovnu tajnu koje je prva podnositeljica imala kao odvjetnica.

OCJENA ESLJP-a

Pravo na poštovanje „dopisivanja“ u smislu članka 8. stavka 1. ima za cilj zaštitu povjerljivosti komunikacije u nizu različitih situacija. Taj pojam obuhvaća privatna ili poslovna pisma, telefonske pozive iz privatnih ili poslovnih prostora, „presretanje“ informacija koje se odnose na takve razgovore kao i pohranu presretanih podataka koji se odnose na telefon, e-poštu i korištenje internetom ([Copland protiv Ujedinjene Kraljevine](#), br. 62617/00, § 43, ECHR 2007-I).

Dopisivanje između odvjetnika i njegovog klijenta, bez obzira na svrhu, zaštićeno je člankom 8. Konvencije ([Michaud protiv Francuske](#), br. 12323/11, stavci 117. - 119§ 130, ECHR 2012). To je opravdano činjenicom da odvjetnici imaju temeljnu ulogu u demokratskom društvu, ulogu obrane stranaka u parnicama. Obveza čuvanja poslovne tajne „temelj je odnosa povjerenja između odvjetnika i klijenta“, a svaki rizik od kršenja te obveze može imati posljedice za pravilno djelovanje pravosudnog sustava (*Michaud protiv Francuske*, stavak 118.).

U ovom predmetu ESLJP je zaključio da prva podnositeljica vjerojatno ne bi dobrovoljno predala svoj mobilni telefon istražnim tijelima da je bila svjesna da će prethodno izbrisani podaci biti tehnički vraćeni i upotrijebljeni u kaznenom postupku. Iako je riječ o odvjetnici i osobi pravne struke, imala je legitimno očekivanje da će poruke i razgovori koje je, uz pomoć informatičkog stručnjaka, učinila "nevidljivima", ostati zaštićeni poslovnom tajnom. Stoga je podnositeljica zahtjeva opravdano tvrdila da je bila žrtva povrede prava na poštovanje privatnog života te dopisivanja, pri čemu je razina nametljivosti i posljedica ove mjere bila usporediva s pretragom i zapljenom. Slijedom navedenog, u konkretnom slučaju došlo je do miješanja u pravo na poštovanje privatnog života i dopisivanja zajamčeno člankom 8. Konvencije.

Monegaškim kaznenim zakonodavstvom uređena je pretraga i zapljena u slučaju osoba koje obnašaju odvjetničku profesiju. Međutim, istražni sudac, a kasnije i sudovi više instance, odlučio je da se zaštitne odredbe ne primjenjuju na podnositeljicu zahtjeva, iako je mobilni telefon sadržavao podatke profesionalnog i privatnog karaktera.

Obveza čuvanja poslovne tajne „temelj je odnosa povjerenja između odvjetnika i klijenta“, a svaki rizik od kršenja te obveze može imati posljedice za pravilno djelovanje pravosudnog sustava.

Iako specifične okolnosti ovog slučaja, uključujući činjenicu da je podnositeljica predala uređaj tek nakon što je izbrisala tisuće poruka i poziva, mogu objasniti zašto se konkretna situacija nije podvodila pod klasične odredbe Zakona o kaznenom postupku, istražni sudac je ipak trebao osigurati primjerene postupovne zaštitne mjere koje odgovaraju statusu podnositeljice zahtjeva kao odvjetnice, tim više što je bila osumnjičenica u postupku.

Sud je podsjetio da države imaju pozitivnu obvezu osigurati povjerljivost komunikacije između odvjetnika i njihovih klijenata, kao i zaštitu poslovne tajne. Stoga je bilo nužno ocijeniti jesu li nacionalni sudovi osigurali dostatne postupovne zaštitne mjere. Pritom je ključno pitanje bilo ne samo postojanje pravne osnove *in abstracto*, već i način njezine konkretne provedbe.

Iako je miješanje bilo usmjereno prema legitimnom cilju zaštite prava i sloboda drugih, ESLJP je zaključio da nužnost miješanja nije bila adekvatno opravdana zbog manjkavosti u provedbi istražnih radnji. Naime, iako je predmetna istraga trebala biti ograničena na tehničku analizu snimke i ocjenu kratkog razgovora u trajanju manjem od deset minuta, zadatak koji je istražni sudac dodijelio vještaku već je od samog početka bio formuliran na pretjerano širok i neprecizan način, što je otvorilo prostor za proizvoljnost i zlouporabu.

Nadalje, tijekom ispitivanja oštećene strane, istraga se odmaknula od prvotne optužbe za narušavanje privatnosti i počela se usmjeravati prema sumnjama na kaznena djela korupcije, koja nisu bila izravno povezana s prvotnim predmetom. Time je opseg istrage značajno proširen, što nije bilo u skladu s ovlastima istražnog suca.

Budući da nacionalni propisi nisu predviđali mogućnost prigovora na imenovanje vještaka, bilo je osobito važno osigurati stroge procesne mehanizme nadzora i kontrole. Takve mjere bile su naročito važne s obzirom na profesiju podnositeljice zahtjeva, budući da su podaci s njezinog mobilnog telefona obuhvaćali i informacije zaštićene poslovnom tajnom.

Istražni sudac je trebao primijeniti mjere za zaštitu odvjetničke tajne koje je domaći zakon predviđao. Taj propust nisu ispravili ni sudovi koji su naknadno proveli nadzor sporne mjere. ESLJP je posebno istaknuo činjenicu da je istražni sudac bio svjestan postojanja izbrisanih podataka koji su mogli sadržavati povjerljive informacije, s obzirom na profesionalnu uporabu uređaja, što je očito zahtijevalo uspostavu odgovarajućih zaštitnih mjera. Međutim, takve mjere nisu bile osigurane, iako su u nacionalnom pravu bile izričito propisane.

U konačnici, ESLJP je utvrdio da je istražni sudac neopravdano proširio doseg istrage te da nadležna pravosudna tijela nisu ispravila te povrede ograničavanjem ili preoblikovanjem naloga za vještačenje. Ove manjkavosti dodatno su pogoršane propustom da se podnositeljici omogući zaštita koja joj je kao odvjetnici pripadala, neovisno o tome što nije bila članica nacionalne odvjetničke komore.

Slijedom navedenog, ESLJP je zaključio da miješanje u pravo podnositelja zahtjeva na poštovanje privatnog života i dopisivanja nije bilo razmjerno legitimnim ciljevima i nije bilo nužno u demokratskom društvu. Stoga je došlo do povrede članka 8. Konvencije.

PRAVEDNA NAKNADA

Podnositelji zahtjeva nisu zatražili dodjeljivanje pravedne naknade, stoga im ta naknada nije dodijeljena.

KLJUČNE RIJEČI

- *pravo na poštovanje privatnog života*
- *dopisivanje*
- *pretraga i zapljena*
- *odvjetnička tajna*
- *nužno u demokratskom društvu*

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

SAVINOVSKIKH I DRUGI PROTIV RUSIJE

zahtjev br. 16206/19
presuda vijeća od 9. srpnja 2024.

UKIDANJE SKRBNITVA ZBOG PROMJENE RODNOG IDENTITETA RODITELJA PREDSTAVLJA POVREDU PRAVA NA POŠTOVANJE OBITELJSKOG ŽIVOTA

ČINJENICE

Prvi podnositelj zahtjeva je transrodni muškarac kojem je pri rođenju pripisan ženski spol, a koji je prije transformacije u muškarca bio skrbnik i udomitelj¹⁵ dvoje maloljetnika – D.D. i K.K., drugog i trećeg podnositelja zahtjeva. Prije nego li im je prvi podnositelj imenovan skrbnikom, D.D. i K.K., živjeli su u ustanovama za skrb jer su njihovi biološki roditelji lišeni roditeljske skrbi, a obojica su patila i od niza kroničnih bolesti¹⁶. Nakon što je prvom podnositelju priznat status transrodne osobe odobrena mu je kirurška, estetska i hormonalna korekcija spola iz ženskog u muški te se podvrgnuo dvostrukoj mastektomiji. Kada su socijalne službe to saznale, posjetile su ga u njegovom stanu u kojem je živio sa suprugom, biološkom djecom te D.D. i K.K. Utvrdile su da su uvjeti u kojima su živjeli D.D. i K.K. nezadovoljavajući, te su zbog toga oni privremeno smješteni u Centar za skrb o maloljetnicima. Djelatnici socijalne službe su potom donijeli odluke o oduzimanju skrbi prvom podnositelju te su mu ponudili da dobrovoljno potpiše sporazumni raskid ugovora o udomiteljstvu. Kada je to odbio, socijalne službe su protiv podnositelja i njegovog supruga podnijele kaznenu prijavu zbog zanemarivanja svojih dužnosti kao skrbnika te pokrenule građanski postupak radi raskida ugovora o udomiteljstvu. Nadležna tijela provela su istragu i utvrdila da su životni uvjeti djece bili zadovoljavajući te da su podnositelj zahtjeva i njegov supružnik izvršavali skrbničke dužnosti u skladu sa zakonom. Stoga nisu pokrenuli kazneni postupak, no u građanskom postupku nadležni Okružni sud raskinuo je ugovor o udomiteljstvu. Naime, Okružni sud u svojoj presudi pozvao se na zaključke socijalnih službi o nezadovoljavajućim uvjetima u stanu prvog podnositelja te je utvrdio da udomiteljska obitelj nije učinila dovoljno za intelektualni razvoj djece te nije obavijestila socijalne službe o značajnim izmijenjenim okolnostima koje su utjecale na fizički, duhovni i moralni razvoj D.D. i K.K. Žalbu podnositelja protiv predmetne presude odbio je Regionalni sud. Od dana kada su socijalne službe odvele D.D. i K.K. i smjestile ih u centar za maloljetnike prvi podnositelj ih nikad više nije vidio. Ujedno, zbog straha da će mu zbog promjene spola biti oduzeta i njegova biološka djeca, prvi podnositelj je sa svoje dvoje maloljetne djece i suprugom emigrirao u drugu zemlju u kojoj je zatražio i dobio azil.

¹⁵ Sukladno tada važećem Obiteljskom zakonu u Ruskoj Federaciji skrbništvo i starateljstvo uspostavljaju se za djecu bez roditeljske skrbi radi njihovog uzdržavanja, odgoja i obrazovanja, kao i zaštite njihovih interesa. Skrbništvo se uspostavlja za djecu mlađu od 14 godina; starateljstvo za djecu od 14 do 18 godina. Pored navedenih instituta obiteljskopравни sustav u Rusiji poznaje još i institut posvojenja i udomiteljstva.

¹⁶ D.D.-u je dijagnosticiran HIV i patio je od razvojnih kašnjenja te određenog oblika cerebralne i mišićne disfunkcije. K.K. je rođen prerano i naknadno mu je dijagnosticirana cerebralna paraliza, kašnjenje u govornom razvoju i intelektualne teškoće.

PRIGOVORI

Pred ESLJP-om podnositelj zahtjeva je u svoje ime te u ime D.D. i K.K. prigovorio da je njihovo oduzimanje iz njegovog skrbništva bilo protivno pravu na poštovanje obiteljskog života te diskriminatorno jer je njegova promjena spola predstavljala glavni razlog za ukidanje skrbništva.

Obiteljski život može postojati i između skrbnika i štíćenika, unatoč tome što između njih ne postoji biološka veza. Naime, u takvim situacijama ESLJP uzima u obzir činjenicu da su skrbnik i štíćenik duže vrijeme živjeli zajedno, da između njih postoji blizak odnos usporediv s odnosom roditelja i djeteta te da se skrbnik u svakom smislu ponaša kao roditelj štíćenika.

OCJENA ESLJP-a

S obzirom da se prigovor podnositelja odnosio na činjenice koje su se dogodile prije nego li je 16. rujna 2022. Ruska Federacija prestala biti članica Konvencije ([Fedotova i drugi protiv Rusije \[VV\]](#)¹⁷, br. 40792/10 i dva druga, stavci 68.-73., 17. rujna 2023.), ESLJP je utvrdio da je nadležan odlučivati o predmetu podnositelja.

Nadalje, ESLJP je istaknuo da sukladno njegovoj dobro utvrđenoj praksi obiteljski život može postojati i između skrbnika i štíćenika, unatoč tome što između njih ne postoji biološka veza. Naime, u takvim situacijama ESLJP uzima u obzir činjenicu da su skrbnik i štíćenik duže vrijeme živjeli zajedno, da između njih postoji blizak odnos usporediv s odnosom roditelja i djeteta te da se skrbnik u svakom smislu ponaša kao roditelj štíćenika ([Kopf i Liberda protiv Austrije](#), br. 1598/06, stavak. 37., 17. siječnja 2012.). Pošto među strankama nije sporno da je odnos između prvog podnositelja kao skrbnika te drugog i trećeg podnositelja kao štíćenika, bio usporediv s odnosom roditelja i djeteta te je trajao više mjeseci, ESLJP je utvrdio da je među podnositeljima postojao obiteljski život te da je odluka o ukidanju skrbništva 2017. svakako predstavljala miješanje u pravo koje se jamči člankom 8. Konvencije.

ESLJP je potom analizirao je li miješanje bilo:

- i) zakonito;
- ii) slijedilo legitiman cilj; te
- iii) bilo nužno u demokratskom društvu.

U pogledu zakonitosti, ESLJP je prihvatio da je za miješanje postojala osnova u nacionalnom pravu, konkretno u Obiteljskom zakonu, Građanskom zakoniku i Zakonu o skrbništvu. ESLJP je prihvatio i da je miješanje slijedilo legitiman cilj zaštite najboljeg interesa djeteta, iako je odbio argument ruske Vlade da je isto bilo opravdano i zbog uklanjanja demografske ugroze koja prijete ruskom stanovništvu.

¹⁷ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

Odlučujući je li miješanje bilo nužno u demokratskom društvu, ESLJP je istaknuo da njegov zadatak nije zamijeniti nacionalne sudove prilikom utvrđivanja činjenica već provjeriti jesu li ruski sudovi prilikom donošenja odluke o ukidanju skrbništva i ugovora o udomiteljstvu proveli temeljitu analizu cijele obiteljske situacije i drugih relevantnih činjenica, a onda i donijeli uravnoteženu i razumnu procjenu interesa svih uključenih dionika, s posebnim naglaskom na zaštitu najboljeg interesa djeteta ([A.M. i drugi protiv Rusije](#), br. 47220/19, 6. srpnja 2021.). ESLJP je primijetio da su ruske vlasti skrbništvo ukinule prvenstveno zbog „transrodnosti“ prvog podnositelja, promjene njegovog rodnog identiteta te posljedičnog narušavanja tradicionalne obitelji koja je ruskim zakonodavstvom definirana kao zajednica muškarca i žene u kakvu su inicijalno D.D. i K.K. bili smješteni kod prvog podnositelja. No, odluku o ukidanju skrbništva ruske vlasti donijele su bez ikakvih dokaza da bi promjena rodnog identiteta prvog podnositelja mogla na bilo koji način biti štetna za djecu i zanemarujući činjenicu su djeca bila privržena prvom podnositelju i njegovoj obitelji. Naime, odluka o ukidanju skrbništva nije bila potkrijepljena stručnim studijama o utjecaju koju bi promjena rodnog identiteta prvog podnositelja mogla imati na psihološko zdravlje i razvoj D.D. i K.K., niti individualiziranom stručnim vještačenjem obiteljske situacije. Razlozi koje su naveli domaći sudovi temeljili su se primarno na zakonskoj nemogućnosti istospolnih parova da budu udomitelji, kao i na tradicijama i mentalitetu ruskog društva. Također, ruski sudovi nisu uzeli u obzir mišljenje istražnih tijela koja su zaključila da su prvi podnositelj zahtjeva i njegov suprug ispunjavali roditeljske obveze u skladu sa zakonom.

No predmetnu odluku o ukidanju skrbništva ruske vlasti donijele su bez ikakvih dokaza da bi promjena rodnog identiteta prvog podnositelja mogla na bilo koji način biti štetna za djecu i zanemarujući činjenicu da su djeca bila privržena prvom podnositelju i njegovoj obitelji.

Ujedno, ESLJP je sa zabrinutošću primijetio da su D.D. i K.K. nakon što su odvedeni iz doma prvog podnositelja zahtjeva smješteni u Centar za socijalnu rehabilitaciju maloljetnika, gdje su ostali godinu i šest mjeseci, odnosno dvije godine i šest mjeseci, prije nego li su smješteni u novu udomiteljsku obitelj.

Posljedično, ESLJP je smatrao da su domaće vlasti propustile provesti temeljitu analizu obiteljske situacije i donijeti uravnoteženu odluku u najboljem interesu djece.

Konačno, ESLJP se u okviru ocjene merituma osvrnuo i na prigovor ruske Vlade da prvi podnositelj nema aktivnu legitimaciju u postupku pred ESLJP-om zastupati interese D.D. i K.K. zbog nepostojanja obiteljske veze između njih te ukidanju skrbništva još 2017. No pozivajući se na svoju dobro utvrđenu praksu ESLJP je ponovio da zastupanje interesa djece pred tim Sudom zahtijeva pažljivo razmatranje budući da djeca općenito ovise o drugim osobama jer ne mogu sami voditi postupke i nekog drugog ovlastiti da to čini za njih ([Strand Lobben i drugi protiv Norveške \[VV\]](#), br. 37283/13, stavak 156, 10. rujna 2019.). ESLJP je smatrao da je u ovom predmetu podnositelja bilo potrebno izbjeći restriktivan i strogo formalan pristup jer bi suprotan zaključak doveo do toga da bi njihova prava ostala neispitana na međunarodnoj razini i povjerena ruskim vlastima koje su donijele odluku o arbitrarnom ukidanju skrbništva.

Slijedom svega navedenog, ESLJP je utvrdio da je u predmetu došlo je do povrede članka 8. Konvencije u odnosu na sve podnositelje.

U odnosu na prigovor prvog podnositelja da je ukidanje skrbništva bila diskriminatorno, ESLJP je zbog utvrđenja povrede članka 8. Konvencije smatrao da nije potrebno odvojeno ispitivati i je li došlo i do povrede članka 14. u vezi s tim člankom Konvencije.

KLJUČNE RIJEČI

- *pravo na poštovanje obiteljskog života*
- *skrbništvo*
- *nužno u demokratskom društvu*
- *locus standi*
- *zabrana diskriminacije*
- *rodni identitet*

PRAVEDNA NAKNADA

7.000 EUR na ime neimovinske štete

5.000 EUR na ime troškova i izdataka

Sudac Serghides iznio je djelomično suprotstavljeno mišljenje.

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

SLOBODA IZRAŽAVANJA

ČLANAK 10.

1. Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj članak ne sprečava države da podvrgnu režimu dozvola ustanove koje obavljaju djelatnost radija ili televizije te kinematografsku djelatnost.

2. Kako ostvarivanje tih sloboda obuhvaća dužnosti i odgovornosti, ono može biti podvrgnuto formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom, koji su u demokratskom društvu nužni radi interesa državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala, radi zaštite ugleda ili prava drugih, radi sprječavanja odavanja povjerljivih informacija ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti.

HRACHYA HARUTYUNYAN PROTIV ARMENIJE

zahtjev br. 15028/16

odluka vijeća od 27. kolovoza 2024.

OSUDA ZVIŽDAČA ZBOG PRIJAVLJIVANJA NEPRAVILNOSTI U RADU BIVŠEG POSLODAVCA DOVELA DO POVREDE PRAVA NA SLOBODU IZRAŽAVANJA

ČINJENICE

Podnositelj zahtjeva je bio bivši zaposlenik dioničkog društva Električne mreže Armenije (dalje: EMA). U svrhu borbe protiv korupcije, EMA je na svojoj internetskoj stranici objavila poziv svima koji imaju saznanja o koruptivnim radnjama u tvrtki da iste prijave na točno određenu e-mail adresu. EMA je obećala poduzeti neovisnu istragu, kao i da će čuvati anonimnost i provjerljivost podnesenih prijava. Iako više nije radio u EMA-i, podnositelj zahtjeva je podnio prijavu protiv bivšeg kolege, V.B.-a, u kojoj ga je optužio za zlouporabu položaja, nedolično ponašanje i korupciju. Podnositeljeva prijava je proslijeđena V.B.-u na očitovanje. Radi izjava navedenih u prijavi, V.B. je podnio tužbu protiv podnositelja zbog uvrede i klevete. Prvostupanjski sud je utvrdio da su podnositeljeve izjave u prijavi protiv V.B.-a bile uvredljive i klevetničke te mu je naložio da se javno ispriča V.B.-u, kao i da mu naknadi štetu u iznosu od otprilike 3.500 EUR. Žalbeni sud je odbio žalbu podnositelja, dok je Kasacijski sud proglasio nedopuštenom reviziju koju je uložio. Odjel za izvršenje sudskih odluka Armenije je oduzeo podnositeljev auto, te donio odluku da se njegov auto i stan imaju prodati na javnoj dražbi radi namirenja dosuđene naknade štete.

PRIGOVORI

Podnositelj je pred ESLJP-om prigovorio da je prvostupanjski sud presudom za uvredu i klevetu povrijedio njegovo pravo na širenje informacija zaštićeno čl. 10. Konvencije.

OCJENA ESLJP-a

ESLJP je prvotno utvrdio da između stranaka nije sporno da je došlo do miješanja u pravo podnositelja na slobodu izražavanja. Međutim, bilo je potrebno utvrditi je li to miješanje bilo:

- i) propisano zakonom;
- ii) opravdano legitimnim ciljem;
- iii) nužno u demokratskom društvu.

Je li miješanje bilo u skladu sa zakonom te je li bilo opravdano legitimnim ciljem?

ESLJP je utvrdio da je miješanje bilo u skladu sa zakonom jer su domaći sudovi svoje odluke temeljili na odredbi Građanskog zakonika.

Miješanje u pravo podnositelja na slobodu izražavanja se moglo opravdati legitimnim ciljem zaštite ugleda ili prava drugih.

Je li miješanje bilo nužno u demokratskom društvu?

Zaštita zviždača potrebna je u slučaju kada je određeni zaposlenik ili državni službenik jedina osoba ili dio manje skupine osoba koje znaju što se događa na poslu te su zbog toga u najboljem položaju da djeluju u javnom interesu na način da upozore poslodavca ili javnost u cjelini ([Guja protiv Moldove](#) [VV], br. 14277/04, st. 72., ECHR 2008).

U predmetu podnositelja, ESLJP je morao odlučivati o zaštiti slobode izražavanja zviždača u situaciji u kojoj je podnositelj nakon prestanka radnog odnosa podnio prijavu o radnjama i propustima na poslu, a koji su navodno predstavljali prijetnju ili štetu javnom interesu. Kao posebnost ovog slučaja je istaknuo činjenicu da je podnositelj isključivo koristio interne kanale prijave nepravilnosti i to nakon što je objavljen poziv EMA-e u svrhu prikupljanja informacija o koruptivnim radnjama u tvrtki.

Trenutno europsko uređenje zaštite zviždača propisuje da prestanak radnog odnosa ne predstavlja prepreku toj zaštiti. Štoviše, i [Preporuka Odbora ministara CM/Rec \(2014\)7](#) i [Direktiva 2019/1937/EU](#) proširuju zaštitu prava na slobodu izražavanja zviždača i na bivše zaposlenike. Sličan pristup je preuzet i u armenskom Zakonu o zviždačima, a koji je u nacionalno zakonodavstvo uveden nakon spornog događaja. ESLJP je naveo da se sustav zaštite slobode izražavanja zviždača ne bi trebao prestati primjenjivati samo zato što je radni odnos prestao. Zaštita zviždača se može nastaviti i nakon prestanka radnog odnosa pod uvjetom da je zviždač informacije od javnog interesa dobio za vrijeme dok je još bio u radnom odnosu. Iako nakon prestanka radnog odnosa zaposlenik neće trpjeti posljedice na poslu, poslodavac se može „osvetiti“ bivšem zaposleniku na druge načine.

U trenutku kada je podnositelj zahtjeva podnio prijavu protiv bivšeg kolege, njegov radni odnos je prestao te nije pretrpio nikakve posljedice na poslu. Obzirom da se njegova prijava uglavnom temeljila na informacijama koje je dobio za vrijeme dok je još radio u EMA-i, on se mogao smatrati jedinom osobom ili dijelom manje skupine osoba koje su bile upoznate s događajima na poslu te su stoga bile u najboljem položaju djelovati u javnom interesu na način da upozore poslodavca ili javnost u cjelini. Uzevši u obzir sve okolnosti, ESLJP je odlučio primijeniti sljedeće opće kriterije utvrđene u predmetu *Guja protiv Moldove* ([VV] br. 14277/04, st. 72.-78., ECHR 2008):

- (a) dostupnost alternativnih kanala za otkrivanje informacija;
- (b) javni interes za otkrivene informacije;
- (c) vjerodostojnost otkrivenih informacija;
- (d) šteta nanescena otkrivanjem informacija;
- (e) je li zviždač djelovao u dobroj vjeri (motiv zviždača);
- (f) težina sankcije.

1. Dostupnost alternativnih kanala za podnošenje prijave

Podnositelj nije prijavio navodna protupravna postupanja nadležnim državnim tijelima, već je koristio interni kanal za podnošenje prijave, odnosno točno određenu e-mail adresu koju je u svojoj internetskoj objavi naveo poslodavac pozivajući zaposlenike da prijave korupciju. Domaći sudovi su smatrali da podnositelju nije bilo dopušteno otkrivati takve povjerljive informacije trećim osobama nakon što je njegov radni odnos prestao, i nisu prihvatili kao dokaz internetsku objavu poslodavca.

ESLJP je naglasio važnost uloge koju zviždači imaju pri iznošenju informacija u javnom interesu, osiguravajući odgovornost za navodno nedolično ponašanje i identificiranje odgovornih za nastalu štetu. ESLJP nije mogao utvrditi kako su domaći sudovi zaključili da se prijava podnositelja mogla smatrati „javnom“. ESLJP je utvrdio da Regionalni sud nije utvrdio koje mjere je podnositelj trebao poduzeti znajući da je poslodavac obećao povjerljivost njegove prijave. Takav formalistički pristup ne samo da je ugrozio njegovo pravo na obranu, već je imao i obeshrabrujući učinak na bilo kojeg bivšeg ili trenutnog zaposlenika koji je odlučio podnijeti prijavu o nedoličnom ponašanju nekog od zaposlenika.

2. Javni interes za otkrivene informacije

Kao glavni opskrbljivač električnom energijom u Armeniji, EMA nije bila obična privatna tvrtka, stoga je bila podvrgnuta široj razini nadzora javnosti. Istraga navoda o zlouporabi položaja i korupciji od strane odgovornih osoba nedvojbeno je bila u javnom interesu. Međutim, domaći sudovi nisu razmotrili podnositeljeve argumente da je podnošenje prijave bilo u javnom interesu. Smatrali su da je opseg zaštite prava na slobodu izražavanja o pitanjima od javnog

ESLJP je naglasio važnost uloge koju zviždači mogu imati pri iznošenju informacija u javnom interesu, a čime se osigurava odgovornost za navodno nedolično ponašanje i identificiranje odgovornih za nastalu štetu.

interesa ograničen na predstavnike medija, iako navedenu zaštitu, prema sudskoj praksi ESLJP-a, uživa i šira javnost.

3. Šteta nanesena otkrivanjem informacija

Budući da je podnositelj podnio svoju prijavu koristeći interni kanal, i da je pokrenuta samo interna istraga, šteta za ugled V.B.-a nije bila pretjerana. ESLJP je naveo da domaći sudovi nisu objasnili zašto je takva šteta, čiju prirodu i opseg nisu ni utvrđivali, prevagnula nad općim interesom za izvješćivanje o navodnim nepravilnostima, a čija svrha je bila osigurati odgovornost osoba u EMA-i.

4. Vjerodostojnost otkrivenih informacija i postupanje u dobroj vjeri

Domaći sudovi su utvrdili da podnositelj nije uspio dokazati istinitost tvrdnji u podnesenoj prijavi. Iako mu nisu dostavljeni rezultati interne istrage tvrtke, ESLJP je iz teksta domaćih presuda zaključio da neke od izjava podnositelja nisu bile potpuno neutemeljene. Iako je podnositelj uz prijavu dostavio određene materijalne dokaze, nije ih mogao naknadno provjeriti jer više nije bio zaposlen u EMA-i, a nije uspio sa zahtjevom pred domaćim sudovima da se dostava tih dokaza zatraži od EMA-e.

U odnosu na pitanje postupanja u dobroj vjeri, ništa nije upućivalo na to da bi cilj spornih izjava bio optužiti V.B.-a. Podnositelj je u prijavi obavijestio nadležno unutarnje tijelo o ponašanju koje mu se činilo nepravilnim ili nezakonitim, te je izričito zatražio provjeru svojih navoda. Štoviše, nije se obratio medijima ili bilo koje drugom vanjskom istražnom tijelu, već se obratio samoj tvrtki radi istrage tih navoda.

5. Težina sankcije

Domaći sudovi su naložili podnositelju da se javno ispriča te su mu naložili isplatu značajnog iznosa na ime naknade štete. Iako nisu bile dostupne informacije je li imovina podnositelja u konačnici prodana, ESLJP je naveo da je isto moglo imati nerazmjeran utjecaj na samog podnositelja.

Zaključno, ESLJP je utvrdio da miješanje u pravo podnositelja nije bilo nužno u demokratskom društvu, te je utvrdio povredu čl. 10. Konvencije.

PRAVEDNA NAKNADA

4.500 EUR na ime neimovinske štete

2.000 EUR na ime troškova i izdataka

KLJUČNE RIJEČI

- sloboda izražavanja
- zaštita zviždača
- prijava o nepravilnostima u radu
- korupcija

Službeni tekst odluke pogledajte [ovdje](#).

LUTGEN PROTIV LUKSEMBURGA

zahtjev br. 36681/23

presuda vijeća od 16. svibnja 2024.

KAZNENA OSUDA ODVJETNIKA ZBOG VRIJEĐANJA SUCA U E-PORUCI NIJE BILA NUŽNA U DEMOKRATSKOM DRUŠTVU

ČINJENICE

Podnositelj zahtjeva bio je odvjetnik trgovačkog društva ArcelorMittal. U valjaonici tog društva dogodila se nesreća u kojoj je smrtno stradala jedna osoba, pa je istražni sudac isti dan naložio provođenje vještačenja električnog postrojenja koje je uzrokovalo smrt te osobe i izdao nalog za postavljanje službenih pečata na predmetno postrojenje. Sljedećeg dana, podnositelj zahtjeva je od istražnog suca tražio da naloži uklanjanje pečata što je prije moguće kako bi se spriječilo obustavljanje proizvodnje i privremeno otpuštanje nekoliko stotina radnika. Sudac ga je obavijestio da će pečati biti uklonjeni „čim sudski vještak završi svoj posao“. Za dva dana vještak je pristupio mjestu nesreće i obavio sve potrebne radnje, ali nije uklonio pečate smatrajući da je odluka o tome u nadležnosti istražnog suca. Podnositelj je ponovno uputio e-poruku sucu, no na nju nije dobio odgovor. S obzirom na hitnost situacije, isti dan je poslao e-poruku ministru pravosuđa i ministru gospodarstva, uz glavnu državnu tužiteljicu u kopiji, izvješćujući ih o nastaloj situaciji te upućujući određene kritike na račun suca. Iste večeri, pečati su uklonjeni, ali sudac o tome nije obavijestio podnositelja zahtjeva. Istražni sudac je pokrenuo kazneni postupak protiv podnositelja zbog zastrašivanja i vrijeđanja suca. Prvostupanjski sud je podnositelja proglasio krivim za nepoštivanje suda zbog izjava o sucu u e-poruci upućenoj ministrima, utvrdivši da je navedenim izjavama omalovažio istražnog suca, te mu je izrekao novčanu kaznu u iznosu od 2.000 eura. Presudu je potvrdio Žalbeni sud, uz smanjenje novčane kazne na 1.000 eura, a kasnije i Kasacijski sud.

PRIGOVORI

Pozivajući se na članak 10. Konvencije, podnositelj zahtjeva je tvrdi da je njegova kaznena osuda predstavljala povredu njegovog prava na slobodu izražavanja.

OCJENA ESLJP-a

Odvjetnici imaju središnji položaj u pravosudnom sustavu kao posrednici između javnosti i sudova, stoga imaju ključnu ulogu u osiguravanju toga da sudovi uživaju povjerenje javnosti ([Morice protiv Francuske](#) [VV], br. 29369/10, stavci 132. – 139., 23. travnja 2015.). Iako podliježu ograničenjima profesionalnog ponašanja, koje mora biti diskretno, pošteno i dostojanstveno, odvjetnici uživaju određena prava i privilegije koje *inter alia* uključuju slobodu u pogledu argumenata koje iznose pred sudovima. Predmetna sloboda ne odnosi se samo na sadržaj izraženih ideja i informacija već i na način na koji su one prenesene. Stoga, odvjetnici imaju pravo i javno komentirati način rada pravosudnih tijela, pod uvjetom da njihova kritika ne prijeđe određene granice ([Morice protiv Francuske](#) [VV], br. 29369/10, st. 133.-134., 23. travnja 2015.). ESLJP je u svojoj sudskoj praksi isticao da je ograničenje slobode izražavanja odvjetnika, čak i u vidu blaže kaznene sankcije, samo u iznimnim slučajevima prihvatljivo kao nužno u demokratskom društvu ([Nikula protiv Finske](#), br. 31611/96, st. 55., ECHR 2002-II).

Sudovi, kao i sve ostale javne institucije, nisu imuni na kritiku i kontrolu. Suci kao dio suda, koji predstavlja temeljnu instituciju državne vlasti, mogu biti izloženi osobnoj kritici unutar dopuštenih granica. Posljedično, kada obavljaju svoje službene dužnosti suci mogu biti podložni širim granicama prihvatljive kritike od običnih građana ([Morice protiv Francuske](#) [VV], br. 29369/10, st. 131., 23. travnja 2015.). No, kritiku valja jasno razlikovati od uvrede. Ako je isključiva namjera bilo kojeg oblika izražavanja vrijeđanje suda ili članova tog suda, odgovarajuća sankcija izrečena odvjetniku u takvom slučaju, načelno ne bi predstavljala povredu članka 10. Konvencije ([Radobuljac protiv Hrvatske](#), br. 51000/11, stavak 61., 28. lipnja 2016.).

ESLJP je u ovom predmetu utvrdio da je kaznena osuda podnositelja zahtjeva predstavljala miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja, koje je bilo predviđeno zakonom te u skladu s ciljem zaštite ugleda ili prava drugih te očuvanja autoriteta i nepristranosti pravosuđa.

Što se tiče nužnosti miješanja, ESLJP je utvrdio da je podnositelj zahtjeva poduzeo radnje koje je smatrao opravdanim u interesu svoje stranke. U hitnim i neizvjesnim okolnostima, postupao je s namjerom da prijavi potencijalni propust suca. Legitimnost njegovih postupaka priznali su i domaći sudovi i Vlada tužene države. Stoga je ključno pitanje u ovom predmetu bilo jesu li domaći sudovi pružili relevantna i dostatna obrazloženja za kaznenu osudu podnositelja zahtjeva zbog izjava sadržanih u osporavanoj e-poruci.

ESLJP je ocijenio da navedene izjave – konkretno: „Nije prvi put da imam incident sa [sucem]“, „Samo se po sebi razumije da je sve ovo potpuno neprihvatljivo“ i „Možete zamisliti što ja mislim o tome“ – predstavljaju vrijednosne sudove. One su u suštini odražavale loše odnose između podnositelja zahtjeva i dotičnog suca.

Nadalje, ESLJP je utvrdio da su ti vrijednosni sudovi imali dostatnu činjeničnu osnovu. Naime, podnositelj zahtjeva ukazao je na ranije incidente u svojoj komunikaciji s dotičnim sucem te pružio dokaze o njima. Iako ti incidenti nisu bili izravno povezani s predmetnim

Iako podliježu ograničenjima profesionalnog ponašanja, koje mora biti diskretno, pošteno i dostojanstveno, odvjetnici uživaju određena prava i privilegije koje inter alia uključuju slobodu u pogledu argumenata koje iznose pred sudovima.

slučajem, mogli su objasniti podnositeljevo stajalište da je, s obzirom na hitnost situacije i opasnost od obustavljanja proizvodnje i privremenog otpuštanja nekoliko stotina radnika, sučevo neodgovaranje predstavljalo neprihvatljivu okolnost koju je bilo nužno prijaviti nadležnim tijelima. Upotreba pridjeva „neprihvatljivo“ od strane podnositelja zahtjeva u opisu situacije temeljila se na objektivnim elementima,

poput neposredne prijetnje značajnog financijskog gubitka i privremenog otpuštanja približno 200 radnika.

ESLJP je naglasio da, osim u slučajevima ozbiljno štetnih i neutemeljenih napada, suci, kao pravosudni dužnosnici, mogu biti podložni osobnoj kritici, a kada obnašaju svoje sudačke dužnosti, podložni su širem okviru prihvatljive kritike nego obični građani.

U ovom slučaju, iako su izjave podnositelja zahtjeva nesumnjivo imale negativne konotacije i bile izražene u kritičkom tonu prema sucu, one se ne mogu smatrati uvredljivima u smislu članka 10. Naime, sporne izjave bile su sadržane isključivo u e-poruci upućenoj nadležnim tijelima i nisu bile javno objavljene. S obzirom na kontekst, izjave podnositelja zahtjeva imale su za cilj izvijestiti o situaciji koju je smatrao neprihvatljivom te se stoga ne mogu kvalificirati kao „neopravdan osobni napad“ na suca. Nadalje, predmetne izjave bile su iznesene u okviru zaštite interesa klijenta podnositelja zahtjeva. Istina je da one nisu dane u sklopu kaznene obrane klijenta, ali je ESLJP smatrao da to što klijent podnositelja zahtjeva nije imao procesni položaj stranke u kaznenom postupku, u specifičnim okolnostima ovog slučaja, nije bilo važno. Neupitno je da je, nakon nesreće u kojoj je smrtno stradala jedna osoba u jednom od pogona, klijent podnositelja zahtjeva bio izravno pogođen situacijom, kako u svojstvu poslodavca, tako i kao potencijalni tuženik. Stoga su izjave podnositelja zahtjeva morale biti sagledane u kontekstu njegove hitne obrane interesa klijenta, bez obzira na to što njegov klijent nije imao status građanske stranke niti okrivljenika u kaznenom postupku.

Na kraju, ESLJP je primijetio da su izrazi koje je koristio podnositelj zahtjeva mogli biti ocijenjeni kao neprimjereni. Međutim, u ovom konkretnom slučaju, oni nisu dostigli prag kaznene odgovornosti. Podnositelju zahtjeva izrečena je novčana kazna u iznosu od 1.000 eura, a ESLJP je zaključio da za takvu sankciju nije postojalo opravdanje.

S obzirom na sve prethodno navedene okolnosti, ESLJP je utvrdio da razlozi izneseni od strane kaznenih sudova nisu mogli predstavljati relevantno i dostatno opravdanje za miješanje u pravo podnositelja zahtjeva na slobodu izražavanja. Slijedom toga, ti sudovi nisu uspostavili pravičnu ravnotežu između potrebe očuvanja autoriteta pravosuđa i potrebe zaštite slobode izražavanja podnositelja zahtjeva u njegovom svojstvu odvjetnika.

U tim okolnostima, Sud je ocijenio da osuda podnositelja zahtjeva nije bila razmjerna legitimnom cilju kojem je težila te stoga nije bila nužna u demokratskom društvu.

PRAVEDNA NAKNADA

Utvrđivanje povrede samo po sebi predstavlja dovoljnu pravednu naknadu za bilo kakvu neimovinsku štetu koju je podnositelj zahtjeva pretrpio.

KLJUČNE RIJEČI

- sloboda izražavanja
- kritiziranje suca
- ponašanje odvjetnika
- vrijednosni sudovi

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

ZAŠTITA VLASNIŠTVA

ČLANAK 1. PROTOKOLA BR. 1

1. Svaka fizička ili pravna osoba ima pravo na mirno uživanje svojega vlasništva. Nitko se ne smije lišiti svoga vlasništva, osim u javnom interesu, i to samo uz uvjete predviđene zakonom i općim načelima međunarodnoga prava.

2. Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne umanjuju pravo države da primijeni zakone koje smatra potrebnima da bi uredila upotrebu vlasništva u skladu s općim interesom ili za osiguranje plaćanja poreza ili drugih doprinosa ili kazni.

J. PAUL GETTY TRUST I DRUGI PROTIV ITALIJE

zahtjev br. 35271/19
presuda vijeća od 2. svibnja 2024.

ODLUKA O ODUZIMANJU SKULPTURE KOJA JE NEZAKONITO IZVEZENA IZ ITALIJE I KOJA ČINI NJEZINU KULTURNU BAŠTINU NE PREDSTAVLJA POVREDU PRAVA NA MIRNO UŽIVANJE VLASNIŠTVA

ČINJENICE

Talijanske vlasti donijele su odluku o oduzimanju brončane skulpture „Mladi pobjednik“ (također poznata i pod nazivom „Atleta iz Fana“ te „Lizip iz Fana“) smatrajući da skulptura predstavlja talijansku kulturnu baštinu te da je nezakonito izvezena iz Italije. Navedenu skulpturu otkrili su ribari 1964. u blizini talijanske obale te je prodali nepoznatim kupcima. Skulptura se pojavila 1973. u Münchenu u prostorijama njemačkog trgovca umjetninama koji ju je držao u ime lihtenštajnskog trgovačkog društva. Predmetno društvo skulpturu je 1977. prodalo Trustu J. Paula Gettya, prvom podnositelju zahtjeva, koji ju je prevezao u SAD gdje se skulptura i danas nalazi i izlaže u jednom od dva kampusa muzeja Getty. Talijanske vlasti nekoliko puta su bezuspješno pokretale postupke radi vraćanja skulpture (*inter alia* izravno kontaktirale Trust J. Paule Getty i obratile se vlastima SAD za pravnu pomoć), da bi 2007. pokrenule kazneni postupak koji je rezultirao spornom odlukom o oduzimanju skulpture koju je donio talijanski Okružni sud. Kasacijski sud potvrdio je odluku prvostupanjskog suda istaknuvši da je skulptura zaštićena kao kulturna baština koja je nezakonito izvezena iz Italije te da je Trust J. Paul Getty nemarno postupio kada je kupio skulpturu. Ured talijanskog javnog tužitelja poslao je 2019. američkim vlastima zahtjev za međunarodnom pravnom pomoći¹⁸ odnosno priznavanjem i izvršenjem odluke o

¹⁸ Sukladno Sporazumu o uzajamnoj pomoći u kaznenim stvarima između Italije i Sjedinjenih Američkih Država, potpisanog 9. studenog 1982. te Sporazumu o uzajamnoj pravnoj pomoći između Europske unije i Sjedinjenih

oduzimanju skulpture. Na temelju podataka kojima ESLJP raspolaže, u trenutku donošenja presude postupak priznavanja odluke o oduzimanju je još uvijek bio u tijeku.

PRIGOVORI

Trust J. Paul Gettya i članovi njegovog upravnog odbora pred ESLJP-om su prigovorili da odluka o oduzimanju skulpture predstavlja povredu njihovog prava na mirno uživanje vlasništva, zajamčenog člankom 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju. Isticali su da je ta odluka nezakonita jer je njezina pravna osnova nepredvidljiva, ne slijedi legitiman cilj te da predstavlja pretjeran pojedinačan teret za njih.

OCJENA ESLJP-a

ESLJP je utvrdio da se samo Trust J. Paul Getty može smatrati „žrtvom“ izravno pogođenom odlukom o oduzimanju skulpture dok članovi upravnog odbora Trusta nemaju poseban pravni interes, odvojen od interesa prvog podnositelja, koji bi uživao zaštitu sukladno Konvenciji ([Albert i drugi protiv Mađarske \[VV\]](#), br. 5294/14, stavci 120.-145., 7. srpnja 2020.). Naime, sve odluke talijanskih sudova odnosile su se isključivo na prvog podnositelja, dok su članovi upravnog odbora postupali samo u njegovo ime i njegovu korist. Slijedom navedenog, ESLJP je odbacio zahtjev u odnosu na članove upravnog odbora kao nedopušten *ratione personae*.

U odnosu na prigovor talijanske vlade da skulptura predstavlja stvar koja je *res extra commercium*, neotuđivo vlasništvo države koje je prvi podnositelj stekao od ne vlasnika, ESLJP je zaključio da prvi podnositelj ipak ima vlasnički interes na skulpturi koji je dovoljno

Činjenicu da se skulptura nalazi u neprekinutom posjedu prvog podnositelja zahtjeva duže od 40 godina, ESLJP je smatrao dostatnim da bi se moglo smatrati „vlasništvom“ u Konvencijskom smislu unatoč dvojbi oko zakonitosti takvog posjeda prvog podnositelja.

utvrđen i značajan da bi se mogao smatrati „vlasništvom“ u smislu članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju. ESLJP je posebno cijenio činjenicu da se skulptura nalazi u neprekinutom posjedu prvog podnositelja zahtjeva duže od 40 godina, što je smatrao dostatnim da bi se moglo smatrati „vlasništvom“ unatoč dvojbi oko zakonitosti takvog posjeda prvog podnositelja ([Depalle protiv Francuske](#)

[\[VV\]](#), br. 34044/02, stavak 68., ECHR 2010).

U pogledu osnovanosti zahtjeva, ESLJP je istaknuo da je donošenjem odluke o oduzimanju ograničena sposobnost prvog podnositelja da slobodno raspolaže skulpturom jer je postojala mogućnost da talijanske vlasti uspiju ishoditi priznanje odluke i njezino izvršenje u SAD-u. Dakle, odluka o oduzimanju skulpture nedvojbeno predstavlja miješanje u vlasničke

Američkih Država od 3. svibnja 2006. Navedeni sporazumi nisu bili na snazi kada su se talijanske vlasti prvi puta 1978. obratile američkim vlastima za pravnu pomoć.

interese prvog podnositelja zahtjeva. ESLJP je predmet podnositelja odlučio analizirati u okviru prvog i općeg pravila kojim se jamči pravo na mirno uživanje vlasništva sukladno članku 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju ([Immobiliare Saffi protiv Italije \[VV\]](#))¹⁹, br. 22774/93, stavak 44., ECHR 1999-V).

Istaknuo je da se predmet podnositelja odnosi na specifično pitanje povrata protuzakonito izvezenog kulturnog dobra i njegove zaštite, o kojem pitanju, zbog jedinstvene prirode kulturnog dobra, države uživaju široku slobodu procjene ([Petar Matas protiv Hrvatske](#), br. 40581/12, stavak 40., 4. listopada 2016.). U svjetlu navedenog, ESLJP je analizirao je li miješanje podnositelja bilo:

- i) zakonito,
- ii) u javnom interesu te
- iii) razmjerno, odnosno je li u predmetu podnositelja postignuta pravedna ravnoteža između zahtjeva općeg interesa zajednice i zahtjeva za zaštitu temeljnih prava pojedinca ([Pařízek protiv Češke](#), br. 76286/14, stavak 42., 12. siječnja 2023.).

- i) Je li miješanje bilo zakonito?

ESLJP je utvrdio da je miješanje imalo zakonsku osnovu u talijanskom pravu²⁰, koja je bila dovoljno jasna, predvidljiva i usklađena s načelom vladavine prava, a kojom je predviđena visoka razina pažnje s kojom prodavatelj mora pristupiti sklapanju ugovora o kupoprodaji kulturnih dobara. U odnosu na prigovor podnositelja da mogućnost donošenja odluke o oduzimanju nije bila vremenski ograničena, ESLJP je istaknuo da je nepostojanje takvog ograničenja za radnje usmjerene na povrat ukradenih ili nezakonito izvezenih kulturnih predmeta predviđeno u nekoliko država, uključujući i u državama članicama Vijeća Europe, te da ono potpada u slobodu procjene koje države uživaju u tom području. Slijedom navedenog, izostanak vremenskog ograničenja nije bio čimbenik koji bi, sam po sebi, automatski učinilo miješanje proizvoljnim ili nepredvidivim zbog čega bi bilo nespojivo s načelom zakonitosti u smislu članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju ([Zelenchuk i Tsytsyura protiv Ukrajine](#), br. 846/16 i 1075/16, stavak 106., 22. svibnja 2018.)

ESLJP je ponovio da zaštita kulturne i umjetničke baštine neke zemlje predstavlja legitiman cilj za potrebe Konvencije.

- ii) Je li miješanje bilo u javnom interesu?

Sukladno svojoj sudskoj praksi ([Beyeler protiv Italije](#), br. 33202/96, stavak 112., od 5. siječnja 2000.) ESLJP je ponovio da zaštita kulturne i umjetničke baštine neke države predstavlja legitiman cilj u smislu Konvencije. Imajući u vidu da je Konvencija živući instrument koji se ima tumačiti u skladu s općim načelima međunarodnog prava, ESLJP je uputio na nekoliko europskih i međunarodnih instrumenata u kojima je naglašena važnost zaštite kulturnih

¹⁹ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

²⁰ Zakonodavna uredba br. 42 od 22. siječnja 2004. (*Codice dei beni culturali e del paesaggio*, Zakonik o kulturnoj i krajobraznoj baštini).

dobara od nezakonitog izvoza²¹. U okviru ocjene je li miješanje bilo u općem interesu, ESLJP je ujedno utvrđivao je li odluka o oduzimanju skulpture, u konkretnim okolnostima predmeta, bila usmjerena ka zaštiti kulturne baštine. O tom pitanju opširno se raspravljalo u nacionalnom postupku pred talijanskim sudovima u kojima je prvi podnositelj aktivno sudjelovao i u kojem su njegovi argumenti propisno razmotreni. Uzimajući u obzir obrazloženje Kasacijskog suda, ESLJP je smatrao da su talijanske vlasti razumno dokazale da je skulptura dio talijanske kulturne baštine i da je bila u vlasništvu države kada je donesena predmetna odluka o oduzimanju. Prema utvrđenju ESLJP-a, takvi zaključci talijanskih sudova nisu bili ni očito pogrešni ni proizvoljni. Talijanske vlasti su razumno tvrdile da mjera ima cilj ponovnog stjecanja kontrole nad objektom od kulturnog interesa čiji pronalazak nije bio prijavljen nadležnim vlastima, i koji je izvezen iz Italije bez potrebne dozvole i plaćanja relevantnih carina, neovisno o tome je li bio u vlasništvu države. Načela koja je primijenio Kasacijski sud bila su u skladu s razvojem međunarodnog prava²². Konačno, imajući u vidu i široku slobodu procjene koju države uživaju u ovom području, ESLJP je utvrdio da je osporena odluka o oduzimanju skulpture donesena u javnom ili općem interesu s ciljem zaštite talijanske kulturne baštine.

iii) Je li mjera bila razmjerna?

Pozivajući se na zaključke iz predmeta [Belova protiv Rusije](#) (br. 33955/08, stavak 41., 15. rujna 2020.), ESLJP je ponovio da stjecatelj neke imovine mora pažljivo provjeriti njezino

Uzimajući u obzir široku slobodu procjene koju države članice imaju po pitanju kulturne baštine, snažan konsenzus u međunarodnom i europskom pravu u pogledu potrebe zaštite kulturnih dobara od nezakonitog izvoza i njihovog vraćanja u zemlju podrijetla, nemarno ponašanje prvog podnositelja, kao i „pravni vakuum“ u kojem su se talijanske vlasti našle u ovom predmetu, ESLJP je zaključio da nisu prekoračile svoje polje procjene donijevši odluku o oduzimanju skulpture.

podrijetlo kako bi izbjegao moguće oduzimanje iste. Također, visoka razina pažnje kupca kulturnih dobara propisana je kako relevantnim međunarodnim ugovorima²³ tako i

talijanskim zakonodavstvom. Talijanski sudovi su utvrdili da je prvi podnositelj kupujući skulpturu u najmanju ruku postupao nemarno, ako ne i bez dobre vjere. U tom

smislu, ESLJP je napomenuo da načelno nije na njemu da zamjenjuje činjenična utvrđenja nacionalnih sudova svojim. To će iznimno učiniti samo ako su zaključci nacionalnih sudova proizvoljni i nerazumni ili ako je zaključak da podnositelj nije postupao u dobroj vjeri donesen bez ikakvog opravdanja ([Beinarovič i drugi protiv Litve](#), br. 70520/10 i 2 drugih, stavak 144., 12. lipnja 2018.).

²¹ Poput [UNESCO-ve Konvencije o mjerama zabrane i sprječavanja nezakonitog uvoza, izvoza i prijenosa vlasništva nad kulturnim dobrima iz 1970.](#), [UNIDROIT-ove Konvencije o ukradenim ili nezakonito izvezenim kulturnim dobrima iz 1995.](#), te unutar EU okvira, [Direktiva 2014/60/EU o povratu kulturnih predmeta nezakonito iznesenih s teritorija države članice](#) i [Uredba 116/2009/EZ o izvozu kulturnih dobara](#).

²² Članak 1. UNIDROIT-ove Konvencije o ukradenim ili nezakonito izvezenim kulturnim predmetima sklopljena je u Rimu 24. lipnja 1995., članak 2. Uredbe Vijeća (EZ) br. 116/2009 od 18. prosinca 2008. o izvozu kulturnih dobara

²³ Članak 4. UNIDROIT-ove Konvencije o ukradenim ili nezakonito izvezenim kulturnim predmetima

U ovom predmetu, skulptura je kupljena bez dozvole za izvoz, a u trenutku kupovine prvi podnositelj je ujedno bio upoznat s činjenicom da su postojale dvojbe oko zakonitog podrijetla skulpture. Unatoč tome, prvi podnositelj odlučio je kupiti skulpturu i izvesti ju u SAD zanemarujući zakonom propisane uvjete ([Ivanova i Čerkezov protiv Bugarske](#)²⁴, br. 46577/15, stavak 75., 21. travnja 2016.). U takvim okolnostima, zbog prirode transakcije, postojala je jasna obveza istraživanja podrijetla skulpture prije njezine kupovine, a što članovi upravnog odbora prvog podnositelja nisu učinili jer su se oslanjali isključivo na navode prodavatelja. Budući da su članovi upravnog odbora bili svjesni da sukladno talijanskom zakonodavstvu ne postoji vremensko ograničenje za donošenje odluke o oduzimanju skulpture, ne može se reći da su imali legitimno očekivanje da će istu moći zadržati s obzirom da su talijanske vlasti opetovano nastojale skulpturu vratiti u Italiju.

Isto tako, prvom podnositelju zahtjeva nije bilo nepoznato da se sukladno praksi talijanskih sudova vlasnicima kulturnih dobara koja su nezakonito izvezena ne dodjeljuje nikakva naknada kada se primjenjuje mjera oduzimanja ako su vlasnici prilikom kupnje postupali nemarno ili bez dobre vjere. Imajući na umu da je u predmetu podnositelja vlasništvo skulpture bilo upitno, navedeno načelo neplaćanja kompenzacije tim je više primjenjivo. U svakom slučaju, ESLJP je smatrao da neisplata kompenzacije podnositelju u slučaju provođenja odluke o oduzimanju skulpture ne bi mjeru odmah učinilo i nerazmjernom.

Konačno, ESLJP je zaključio da talijanske vlasti nisu krive za to što su dosadašnji pokušaji povrata skulpture bili bezuspješni unatoč tome što su napravile određene propuste²⁵ zbog kojih se postupanje u predmetu odužilo. Naime, eventualni nemar i propusti talijanskih vlasti nisu doveli do neopravdanog bogaćenja jer su uspjeli dokazati da skulptura predstavlja dio talijanske kulturne baštine (*a contrario* [Beyeler protiv Italije](#), br. 33202/96, stavak 112., od 5. siječnja 2000.), a greške i propusti počinjeni su kao odgovor na ponašanje prvog podnositelja koje je u najmanju ruku bilo nemarno. Dodatno, ESLJP je uzeo u obzir i činjenicu da su talijanske vlasti dugo vremena djelovale u „pravnom vakuumu“, budući da u trenutku izvoza i kupovine skulpture nisu postojali nikakvi obvezujući međunarodno-pravni instrumenti koji bi im omogućili da ostvare njezin povratak u Italiju ili u potpunosti surađuju s vlastima SAD-a²⁶.

Uzimajući u obzir široku slobodu procjene koju države članice imaju po pitanju kulturne baštine, snažan konsenzus u međunarodnom i europskom pravu u pogledu potrebe zaštite kulturnih dobara od nezakonitog izvoza i njihovog vraćanja u državu podrijetla, nemarno ponašanje prvog podnositelja, kao i „pravni vakuum“ u kojem su se domaće vlasti našle u ovom predmetu, ESLJP je zaključio da nisu prekoračile svoje polje procjene donijevši odluku o oduzimanju skulpture.

²⁴ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

²⁵ ESLJP je tako istaknuo da su talijanske vlasti nakon što je prva istraga o nezakonitom izvozu obustavljena, talijanske vlasti nisu putem INTERPOLA nastavile postupak pokrenut pred američkim vlastima te nisu razmotrile mogućnost slijediti postupak okružnice američkog državnog tajnika od 3. veljače 1976., koja je sugerirala da bi talijanske vlasti mogle pokrenuti postupak pred američkim sudovima u skladu s američkim zakonodavstvom.

²⁶ Nasuprot tome, ESLJP je naglasio da bi danas, u sličnom scenariju, domaća tijela bila dužna strogo se pridržavati rokova i postupaka utvrđenih Konvencijom UNIDROIT iz 1995. i domaćih odredbi kojima se provodi Direktiva 2014/60/EU, u slučajevima u kojima su primjenjive

Slijedom svega navedenog, nije došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

KLJUČNE RIJEČI

- zaštita vlasništva
- pravo na mirno uživanje vlasništva
- zaštita kulturnog dobra
- vraćanje nezakonito izvezenih skulptura „Mladi pobjednik“
- miješanje u skladu s javnim interesom
- razmjernost

Sudac Wojtyczek iznio je djelomično suprotstavljeno mišljenje.

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

PRAVO NA SLOBODNE IZBORE

ČLANAK 3. PROTOKOLA BR. 1

Visoke ugovorne stranke obvezuju se da će u razumnim razdobljima provoditi slobodne izbore tajnim glasovanjem, u uvjetima koji osiguravaju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tijela.

KOKËDHIMA PROTIV ALBANIJE

zahtjev br. 55159/16

presuda vijeća od 11. lipnja 2024.

RAZRJEŠENJEM PARLAMENTARNOG ZASTUPNIKA ZBOG SUKOB INTERESA NIJE MU POVRIJEĐENO PRAVO NA SLOBODNE IZBORE

ČINJENICE

Presudom albanskog Ustavnog suda podnositelj zahtjeva razriješen je dužnosti zastupnika u parlamentu jer je utvrđeno da je postupio protivno članku 70. stavku 3. Ustava kojim je propisano zastupnici ne smiju obavljati bilo kakvu djelatnost koja im donosi dohodak ili dobit od imovine države ili lokalne samouprave, niti smiju stjecati imovinu države ili lokalne samouprave. Naime, podnositelj je bio jedini dioničar društva koje je pružalo internetske usluge brojnim tijelima javne vlasti temeljem dugogodišnjih ugovora koji su sklopljeni prije njegovog izbora za zastupnika u parlamentu. Prije stupanja na dužnost zastupnika podnositelj je odstupio s mjesta direktora tog društva, no narednih 6 mjeseci bio je jedini dioničar društva, nakon čega je dionice prodao. Odlučujući o zahtjevu albanskog parlamenta o nespojivosti podnositeljevog statusa kao jedinog dioničara društva koje ostvaruje prihod u poslovanju s javnim vlastima i funkcije zastupnika u parlamentu, Ustavni sud je utvrdio da je podnositelj propustio na vrijeme razriješiti sukob interesa u kojem se nalazio prvih 6 mjeseci svog zastupničkog mandata. Pritom je istaknuo da, iako društvo podnositelja u predmetnom vremenu nije sklopilo nove ugovore o pružanju usluga s tijelima javnih vlasti, ipak je nastavilo primati isplate za usluge koje je pružalo temeljem već postojećih ugovora. Dodatne prigovore podnositelja (da je dionice prodao prije kraja financijske godine i isplate dobiti njemu kao dioničaru, da je dobit ostvarilo društvo, a ne on kao odvojen pravni subjekt te da je njegovo razrješenje s dužnosti predstavljalo povredu njegovog ugleda) Ustavni sud je odbacio. Slijedom navedenog, Ustavni sud je utvrdio da je postojala nespojivost između podnositeljevog statusa dioničara u društvu koje posluje s javnim tijelima i funkcije zastupnika u parlamentu te ga je stoga razriješio s dužnosti.

PRIGOVORI

Pred ESLJP-om podnositelj je isticao da je došlo do povrede njegovog prava na slobodne izbore jer je Ustavni sud pogrešno tumačio relevantne ustavne i zakonske odredbe kada je odlučivao o tome nalazi li se on u sukobu interesa, a što je dovelo do njegovog razrješenja kao zastupnika u parlamentu. Ujedno, podnositelj je prigovorio i zbog povrede članka 8. Konvencije.

OCJENA ESLJP-a

Članak 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju

U kontekstu općih načela koja proizlaze iz članka 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju ESLJP je istaknuo da države, za razliku od ograničavanja aktivnog biračkog prava, uživaju široku slobodu ocjena pri uspostavljanju ustavnih pravila o pasivnom biračkom pravu odnosno statusu i izboru članova parlamenta, uključujući i pitanje njihovog proglašenja nepodobnim za tu funkciju. Kriteriji za uspostavu izbornih pravila variraju ovisno o povijesnim i političkim čimbenicima specifičnim za svaku državu zbog čega pri primjeni članka 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju ESLJP domaće zakonodavstvo ocjenjuje u svjetlu političke evolucije dotične zemlje. Posljedično, neke značajke koje bi bile neprihvatljive u kontekstu jednog sustava mogu biti opravdane u kontekstu drugog ([Melnychenko protiv Ukrajine](#), br. 17707/02, stavak 55., ECHR 2004 X). Unatoč tome što države uživaju široku slobodu procjene kada odlučuju o uvjetima koje neki pojedinac mora ispuniti da bi bio podoban kandidat za parlament, oni ne smiju dovoditi do proizvoljnih odluka, a postupak izbora mora sadržavati potrebne zaštitne mehanizme ([Podkolzina protiv Latvije](#), br. 46726/99, stavak 35., ECHR 2002 II).

Za razliku od drugih članaka Konvencije, poput članka 5., članaka 8. do 11. Konvencije ili članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju, tekst članka 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju ne sadrži izričito upućivanje na "zakonitost" bilo koje mjere koju je poduzela država. Međutim, vladavina prava, jedno od temeljnih načela demokratskog društva, svojstvena je svim člancima Konvencije i njezinim Protokolima. Predmetno načelo podrazumijeva obvezu države da uspostavi zakonodavni okvir kako bi osigurala svoje obveze prema Konvenciji pa tako i kad je članak 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju u pitanju. ([Yabloko Ruska uedinjena demokratska stranka i drugi protiv Rusije](#), br. 18860/07, stavak 75., 8. studenog 2016.). Također, pri ispitivanju usklađenosti izbornog zakonodavstva s člankom 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju, ESLJP ne primjenjuje tradicionalne testove „nužnosti“ ili „prijeke društvene potrebe“ već analizira je li miješanje u predmetno pravo bilo proizvoljno ili neproporcionalno te je li predstavljalo ograničenje slobode izražavanja mišljenja naroda ([Yumak i Sadak protiv Turske \[VV\]](#), br. 10226/03, stavak 109., 8. srpnja 2008.).

U konkretnom predmetu podnositelja nije sporno da je razrješenje s dužnosti zastupnika odlukom Ustavnog suda predstavljalo miješanje u podnositeljevo pravo zaštićeno člankom 3. Protokola br. 1. uz Konvenciju. Među strankama također nije sporno da je u načelu domaće zakonodavstvo o sprječavanju sukoba interesa težilo legitimnim ciljevima

osiguravanja nepristranosti parlamentarnih zastupnika i očuvanja povjerenja javnosti u zakonodavno tijelo te izbjegavanja situacija u kojima bi zastupnici mogli iskoristiti svoj položaj. S obzirom da podnositelj nije tvrdio da je prestanak njegovog mandata bio neproporcionalan, ESLJP je u predmetu podnositelja ispitivao je li miješanje u pravo podnositelja na slobodne izbore bilo nepredvidivo i proizvoljno.

S obzirom na ustavno i zakonsko uređenje²⁷ te praksu Ustavnog suda²⁸ nije bilo dvojbeno da vlasništvo u društvu koje ostvaruje prihode poslujući s državnim tijelima predstavlja aktivnost koja je nespojiva s funkcijom parlamentarnog zastupnika prema albanskom pravu.

Nadalje, ESLJP nije prihvatio prigovor podnositelja da je odluka Ustavnog suda o

Za razliku od drugih članaka Konvencije, poput članka 5., članaka 8. do 11. Konvencije ili članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju, tekst članka 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju ne sadrži izričito upućivanje na "zakonitost" bilo koje mjere koju je poduzela država. Međutim, vladavina prava kao jedno od temeljnih načela demokratskog društva koja je svojstvena svim člancima Konvencije i njezinim Protokolima podrazumijeva obvezu države da uspostavi zakonodavni okvir kako bi osigurala svoje obveze prema Konvenciji pa tako i kad je članak 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju u pitanju.

nespojivosti funkcija koje je podnositelj istovremeno obavljao bila nepredvidljiva i proizvoljna. Naime, nije sporno da nakon izbora podnositelja u albanski parlament društvo podnositelja nije sudjelovao u nikakvim javnim nabavama i postupcima za dobivanje novih poslova s državnim tijelima, a sav prihod koje je društvo ostvarilo u spornom razdoblju temeljio se na postojećim ugovorima koji su sklopljeni prije nego li je

podnositelj izabran za zastupnika. No, ESLJP je prihvatio striktno tumačenje ustavnih i zakonskih odredbi koje je albanski Ustavni sud usvojio još u svojoj ranijoj odluci sukladno kojoj je bilo kakvo ostvarivanje prihoda od države, izuzev plaće i drugih zastupničkih pogodnosti, bilo nespojivo s funkcijom zastupnika u parlamentu. Posljedično, za Ustavni sud bilo je ključno da je podnositeljevo društvo, nakon što je on izabran u parlament, nastavilo ostvarivati prihod od države, a vrijeme kad su ugovori sklopljeni nije bilo ključno. Takav stav Ustavnog suda ESLJP nije smatrao proizvoljnim. Što se tiče pitanja je li podnositelju takav stav Ustavnog suda trebao biti predvidljiv, ESLJP je smatrao da je podnositelju moralo biti jasno da će društvo nastaviti ostvarivati prihod od usluga koje pruža državnim tijelima u razdoblju njegovog mandata kao parlamentarnog zastupnika, što je, sukladno jasnoj praksi Ustavnog suda, bilo nespojivo s tom funkcijom. Prema sudskoj praksi Ustavnog suda, koja je podnositelju bila dostupna, kandidat za parlament mora poduzeti sve potrebne mjere kako bi spriječio svaku situaciju koja bi mogla dovesti do nespojivosti funkcija koje obavlja ili sukoba interesa koji bi se mogao pojaviti u trenutku

²⁷ Zakon o sprječavanju sukoba interesa, Zakon br. 9367. i članak 70. stavak 3. Ustava

²⁸ Odluka Ustavnog suda br. 44/2011 od 7. listopada 2011.

preuzimanja zastupničkog mandata u parlamentu. Posljedično, krajnja odgovornost za sprječavanje sukoba interesa leži na kandidatu.

Slijedom navedenog, ESLJP je zaključio da odluka Ustavnog suda o nespojivosti funkcija koje je obavljao nije bila ni nepredvidiva niti proizvoljna zbog čega nije došlo do povrede članka 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

Posljedično, za Ustavni sud bilo je ključno da je podnositeljevo društvo nakon što je on izabran u parlament nastavilo ostvarivati prihod od države, a vrijeme kad su ugovori sklopljeni nije bilo ključno. Takav stav Ustavnog suda ESLJP nije smatrao proizvoljnim.

Članak 8. uz Konvenciju

Podnositelj je tvrdio da je odluka o njegovom razrješenju s dužnosti zastupnika bila široko popraćena u medijima i da je njome ukaljan njegov ugled na temelju nepoštenih pretpostavke da je iskoristio svoj

položaj parlamentarnog zastupnika kako bi profitirao iz javnih izvora.

ESLJP je istaknuo da se člankom 8. Konvencije jamči pravo na zaštitu ugleda, ali je isti primjenjiv samo kad napad na nečiji ugled dostigne potrebni prag ozbiljnosti ([Delfi AS protiv Estonije \[VV\]](#)²⁹, br. 64569/09, stavak 137., ECHR 2015). Budući da je podnositelj kao izabrani zastupnik u parlament propustio svoje postupanje uskladiti s predvidljivim ustavnim i zakonskim standardima, izgubio je pravo žaliti se na gubitak ugleda koji je nastao kao predvidljiva posljedica njegovih vlastitih radnji i propusta ([Faludy-Kovács protiv Mađarske](#), br. 20487/13, stavak 26., 23. siječnja 2018.). Također, Ustavni sud nije tvrdio da se podnositelj okoristio položajem kojeg je imao već da je propustio poduzeti potrebne korake kako bi spriječio da se nađe u sukobu interesa.

Zaključno, iako je prestanak podnositeljevog zastupničkog mandata morao biti poznat široj javnosti i morao je barem u određenoj mjeri pokrenuti pitanja o podnositeljevom ponašanju, podnositelj nije uspio pokazati da su posljedice takvog prikaza u medijima predstavljale tako ozbiljan napad na njegov ugled i privatni život da bi članak 8. Konvencije bio primjenjiv.

Slijedom navedenog, ESLJP je ovaj prigovor podnositelja ocijenio kao očito neosnovan te ga odbacio.

²⁹ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

KLJUČNE RIJEČI

- *pravo na slobodne izbore*
- *razrješenje parlamentarnog zastupnika*
- *predvidljivost i proizvoljnost odluke*
- *povreda prava na poštovanje privatnog života*
- *čast i ugleda pojedinca*
- *potreban prag ozbiljnosti napada*

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

Suci Serghides i Pavli iznijeli su samostalna suglasna mišljenja.

SLOBODA KRETANJA

ČLANAK 2. PROTOKOLA BR. 4.

1. Svatko tko se zakonito nalazi na području neke države ima pravo na slobodu kretanja i slobodni izbor svoga boravišta na tom području.
 2. Svatko je slobodan napustiti bilo koju zemlju, uključujući i svoju vlastitu.
 3. Ne mogu se postavljati nikakva ograničenja ostvarivanju tih prava, osim ona koja su u skladu sa zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa državne sigurnosti ili javnog reda i mira, za održavanje javnog poretka, radi sprečavanja zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.
 4. Prava utvrđena u stavku 1. mogu također biti podvrgnuta, u određenim dijelovima područja, ograničenjima utvrđenima u skladu sa zakonom i koja su opravdana zaštitom javnog interesa u demokratskom društvu.
-

DOMENJOUR PROTIV FRANCUSKE

zahtjevi br. 34749/16 i 79607/17
presuda vijeća od 16. svibnja 2024.

OGRAIČENJE SLOBODE KRETANJA ZBOG SIGURNOSNIH MJERA RADI ODRŽAVANJA MEĐUNARODNOG SUMMITA TIJEKOM PROGLAŠENJA IZVANREDNOG STANJA U FRANCUSKOJ

ČINJENICE

Podnositeljima zahtjeva određen je kućni pritvor na temelju odluke francuskog ministra unutarnjih poslova. Sukladno toj odluci, podnositelji zahtjeva tijekom šesnaest dana nisu smjeli napuštati svoje domove u vremenu od 20:00 do 06:00 sati te su se morali tri puta dnevno javljati u policijsku postaju, uz prijetnju pritvora u slučaju nepoštivanja mjera. Ministar unutarnjih poslova obrazložio je navedenu odluku potrebom osiguranja sigurnosti Okvirne konvencije Ujedinjenih naroda o promjeni klime (COP21) na kojoj su sudjelovali brojni šefovi država, navodeći kako postoji bojazan od nereda koje bi mogli izazvati aktivisti „crnog bloka“. Prema navodima ministra, podnositelji zahtjeva bili su među glavnim vođama radikalno, krajnje lijevog prosvjednog pokreta u pariškoj regiji (pokrajina Île-de-France). Ministar je također istaknuo da je poduzimanje različitih preventivnih mjera radi osiguranja sigurnosti navedenog summita bilo potrebno i zbog islamističkih terorističkih napada koji su se dogodili ranije te godine u istoj regiji³⁰, zbog kojih je u Francuskoj proglašeno izvanredno stanje. To izvanredno stanje bilo je šest puta produljeno prije nego

³⁰ Teroristički napadi dogodili su se u Saint-Denisu i Parizu tijekom noći s 13. na 14. studenoga 2015. godine

li je ukinuto u studenom 2017. Francuska je 24. studenoga 2015. obavijestila Vijeće Europe o korištenju svog prava na derogiranje obveza iz Konvencije sukladno članku 15. Konvencije. Podnositelji zahtjeva podnijeli su više pravnih sredstava protiv izrečenih mjera pred upravnim sudovima, no njihovi su zahtjevi odbijeni. Jedan od podnositelja podnio je i zahtjev za sudsku reviziju ministarske odluke, osporavajući vjerodostojnost „bijelih bilješki” (*notes blanches*) na temelju kojih je odluka donesena. Riječ je o anonimnim i često nedatiranim dokumentima, u kojima su izostavljeni svi elementi koji bi mogli omogućiti identifikaciju autora ili izvora, a koje su izradile obavještajne službe u svrhu prijenosa informacija drugim državnim tijelima. Podnositelj je tvrdio da ne postoje dokazi o njegovu sudjelovanju u nasilnim aktivnostima te je priložio izjave šest svjedoka koji su potvrdili miroljubivu prirodu njegova političkog angažmana. Međutim, njegova tužba i žalba su odbijene. Konačno, Conseil d'État proglasio je njegov zahtjev za reviziju nedopuštenim.

PRIGOVORI

Podnositelji zahtjeva su prigovorili da je njihov kućni pritvor bio protivan članku 5. Konvencije i članku 2. Protokola br. 4 uz Konvenciju, kao i da nije bio obuhvaćen člankom 15. Konvencije (Derogiranje u vrijeme izvanrednog stanja).

OCJENA ESLJP-a

Članak 5.

ESLJP je podsjetio da se pravo na slobodu zajamčeno člankom 5. Konvencije odnosi na fizičku slobodu osobe, a ne na slobodu kretanja zajamčenu člankom 2. Protokola br. 4 uz Konvenciju. Razlika između lišenja slobode i ograničenja slobode kretanja jest u stupnju ili intenzitetu, ne u prirodi ili sadržaju tog prava. Kako bi se utvrdilo je li pojedinac „lišen slobode“ u smislu članka 5., potrebno je razmotriti njegovu konkretnu situaciju te uzeti u obzir niz kriterija kao što su priroda, trajanje, učinci i način provedbe predmetne mjere ([Ilias i Ahmed protiv Mađarske](#) [VV], br. 47287/15, §§ 211-212, 21. studenoga 2019.)³¹.

U ovom predmetu, ESLJP je utvrdio da osporene mjere podnositeljima zahtjeva nisu uskratile mogućnost sudjelovanja u društvenom životu niti održavanja kontakata s vanjskim svijetom. Podnositelji su imali mogućnost svakodnevno davati izjave medijima i održavati javne rasprave protiv COP21 summita u knjižnici. Zabrana napuštanja domova tijekom noćnih sati nije bila dovoljno restriktivna mjera da bi se kvalificirala kao „lišavanje slobode“ u smislu članka 5. Konvencije. Uzimajući u obzir trajanje, učinke i različite oblike provedbe predmetnih mjera, ESLJP je zaključio da se iste mogu smatrati ograničenjem slobode kretanja, a ne njezinim potpunim lišavanjem. Slijedom navedenog, prigovor podnesen na temelju članka 5. odbačen je kao nespojiv s odredbama Konvencije *ratione materiae*.

Članak 2. Protokola br. 4

³¹ Analiza presude dostupna je na [hrvatskom jeziku](#)

ESLJP je utvrdio da se ograničenje slobode kretanja u ovom predmetu mora ispitati u svjetlu trećeg stavka članka 2. Protokola br. 4 ([Garib protiv Nizozemske](#) [VV], br. 43494/09, § 110, 6. studenog 2017.)³². Prema toj odredbi ne mogu se postavljati nikakva ograničenja ostvarivanju prava na slobodu kretanja i slobodni izbor svoga boravišta, osim ona koja su u skladu sa zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa državne sigurnosti ili javnog reda i mira, za održavanje javnog poretka, radi sprečavanja zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Ograničenje slobode kretanja podnositelja zahtjeva težilo je legitimnim ciljevima zaštite državne sigurnosti i javnog poretka. ESLJP je zatim ispitao je li ograničenje bilo utemeljeno na predvidivoj pravnoj osnovi i je li bilo nužno u demokratskom društvu.

U pogledu predvidljivosti zakona, ESLJP je analizirao je li diskrecijska ovlast ministra unutarnjih poslova u određivanju kućnog pritvora podnositeljima zahtjeva bila dovoljno ograničena i podvrgnuta odgovarajućem sudskom nadzoru. S tim u vezi, ESLJP je istaknuo da domaće vlasti nisu smjele koristiti zakonodavstvo o izvanrednom stanju za ograničavanje sloboda ako mjere nisu bile povezane s razlozima proglašenja izvanrednog stanja. Međutim, u izvanrednim situacijama vlasti su mogle donijeti hitne operativne odluke, stoga je ESLJP prihvatao i neizravnu povezanost između izvanrednog stanja i poduzetih mjera, pod uvjetom da je ta veza dovoljno snažna kako bi se spriječila zlouporaba ovlasti.

ESLJP je zaključio da su pravna tumačenja *Conseil d'État* i Ustavnog vijeća pri nadzoru odluka upravnih sudova u ovom predmetu bila dovoljna za sprečavanje zlouporabe izvanrednog stanja. Nadalje, domaće zakonodavstvo omogućavalo je sudski nadzor zakonitosti i razmjernosti mjera putem hitnog zahtjeva za privremenu zaštitu temeljnih sloboda (*référé-liberté*). Slijedom navedenog, ESLJP je utvrdio da je pravna osnova predmetnih mjera bila predvidljiva.

Što se tiče nužnosti ograničenja, ESLJP je primijetio da je podnositeljima zahtjeva kućni pritvor bio određen radi sprečavanja sukoba tijekom međunarodnog summita, a ne radi poduzimanja protuterorističkih mjera. Stoga je ESLJP procjenu razmjernosti mjera proveo u svjetlu rizika od nasilnih nereda, kako su ih identificirale domaće vlasti.

U odnosu na prvog podnositelja zahtjeva, jednoglasno je utvrdio da je predmetna mjera bila razmjerna te da nije došlo do povrede članka 2. Protokola br. 4. uz Konvenciju. Naime, prvom podnositelju je bio omogućen sudski nadzor nad zakonitošću i razmjernošću osporene mjere, uključujući procjenu stvarnosti prijetnje na koju se pozvao

Domaće vlasti nisu smjele koristiti zakonodavstvo o izvanrednom stanju za ograničavanje sloboda ako mjere nisu bile povezane s razlozima proglašenja izvanrednog stanja. Međutim, u izvanrednim situacijama vlasti su mogle donijeti hitne operativne odluke, stoga je ESLJP prihvatao i neizravnu povezanost između izvanrednog stanja i poduzetih mjera, pod uvjetom da je ta veza dovoljno snažna kako bi se spriječila zlouporaba ovlasti.

³² Sažetak presude dostupan je na [hrvatskom jeziku](#)

ministar unutarnjih poslova. ESLJP je utvrdio da su "bijeke bilješke" koje je predao ministar sadržavale dovoljno precizne informacije o ponašanju podnositelja, te da su domaće vlasti imale vjerodostojne informacije o visokom riziku nasilnih prosvjeda tijekom COP21 summita te su mogle osnovano zaključiti da prvi podnositelj predstavlja sigurnosnu prijetnju. "Bijeke bilješke" sadržavale su detaljne informacije koje ESLJP nije imao razloga osporavati.

Slijedom toga, u slučaju prvog podnositelja, mjera određivanja kućnog pritvora, koja je bila usmjerena na specifične rizike i trajala samo nekoliko dana bila je opravdana zbog visokog sigurnosnog rizika neposredno nakon terorističkih napada u pariškom regiji, te stoga nije bila nerazmjerna.

Za razliku od prvog podnositelja, ESLJP je utvrdio da razlozi za ograničenje slobode kretanja drugog podnositelja nisu bili dovoljno jasno obrazloženi. Takav nedostatak narušio je samu bit postupovnih prava drugog podnositelja. Naime, ESLJP je zaključio da tužena država nije dostavila dokaze da je postojao rizik da će drugi podnositelj sudjelovati u nasilnim prosvjedima tijekom COP21 summita niti da je planirao ikakve akcije u tom smislu. Njegova radikalna politička uvjerenja nisu bila dovoljna za opravdanje određivanja kućnog pritvora. Stoga je ESLJP presudio da navedena mjera u njegovom slučaju nije bila nužna u demokratskom društvu.

Članak 15.

ESLJP je analizirao i opravdanost primjene članka 15. Konvencije u ovom predmetu, kojim se dopušta derogiranje obveza iz Konvencije u slučaju izvanrednog stanja. ESLJP je ocijenio da je zbog terorističkih prijetnji u relevantnom trenutku u Francuskoj dosita postojalo „izvanredno stanje koje ugrožava opstanak naroda“, stoga su bili ispunjeni formalni uvjeti iz članka 15. stavka 3. Međutim, kako ograničenje slobode kretanja drugog podnositelja zahtjeva nije bilo nužno u kontekstu borbe protiv terorizma, ESLJP je zaključio da ono nije bilo obuhvaćeno izuzećem na temelju članka 15.

PRAVEDNA NAKNADA

ESLJP je presudio da utvrđivanje povrede samo po sebi predstavlja dovoljnu pravednu naknadu za bilo kakvu neimovinsku štetu koju je podnositelj zahtjeva pretrpio.

KLJUČNE RIJEČI

- *pravo na slobodu i sigurnost*
- *sloboda kretanja*
- *terorističke prijetnje*
- *derogiranje odredbi Konvencije u vrijeme izvanrednog stanja*

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).